

ճունայի) սքանչելի աղեղով գինուած, միւսն ալ սարսափելի սկաւառակով (Սաքրա), բոցարծարծ հրդեհին մէջ կը մղէին բոլոր կենդանի էակները, որ փախչիլ կը ջանային, ապահովելով այսու Աշխի համար հսկայական կերակուր մը: Ինտրաշին տեղացած հեղեղորէն անձրեւներու տարափին դէմ, յաղթեց Արճունայի արձակած նետերու տարափը. և ամբողջ աստուածներու յարձակման դէմ յաղթական հանդիսացաւ Քրջնայի սկաւառակը: Այսպէս ամենակուլն Աշխի լափեց և սպառեց ամբողջ խանտավայի անտառը. սակայն Դաքըջը, որ ի սկզբան Գուրուքընդայի մէջ ապաստանեցաւ, և անոր որդին՝ Ասվասնա, ազատեցան: Կրակը խնայեց սուրբ Մանտարալայի որդւոց, չորս փոքր անփետուր թռչնիկներու, զոհանալով այն զովասանական երգէն որ այս ձագունները երգեցին ի պատիւ իրեն: Իսկ Արճունա հրդեհէն ազատեց մեծ արուեստաւոր Մայան, որ իրմէ զթուփին պաղատած էր:

Թարգմ. Հ. Յ. ԱՒԳԻՐ

Շարունակելի

— Այ միշտ իրաւունք ունի նա որ լաւ կը տրամաբանէ:

Ա. ԿՐԱՅ

Քաղաքակրթութիւնը կեղե մ'է, որուն ներքե կրնայ վառուիլ, բովանդակ իւր գծոխային հուրին զօրութեամբ, մարդու վայրենի կիրքը:

Թ. ԳԱՌԱՅԻ

Միայն քաղաքակրթ ժողովրդեան մը պատերազմական զօրութիւնը կրնայ աշխարհիս վերայ խաղաղութիւնն ապահովել:

Թ. ՌՈՒԶՈՒՆԷԼԻ

Անոնք են մեծ մարդիկ որոնք կը տեսնեն թէ բարոյական ուժը նիւթական որիւէ ուժէ աւելի զօրաւոր է, և թէ զաղափարներով կը կառավարուի աշխարհ:

Բ. Վ. ԷՄԷԼԻՍԵ

digitised by

ՈՐԴԻՆ ՀՕՐԸ ԲԱՆՏԱՊԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԽԱՂ

ԵՐԵՔ ՀԱՆԴԵՍՆԵՐՈՎ

ԱՆՁԻՆՔ

ՀՈՒԹԱՐՏՈՍ ՔՈՒՄՊԼԷՊԵՐԻԻ, ԽԶԽԱՆ ՄԻՒՂԱՍԻ
և ուրիշ Դոգմակներուն

ԳԱՐԲԻԷԼ, ԽԶ ՈՐԴԻՆ
ԴԱՒԻԹ ՓՈՒՏԵՆԴԻՔՄԻ, ՖԵԼԵԳՈՒԼԵՄԻ ԴԶԿԵԼԵ
բանտերուն պատանայն

ՀԵՆՐԻԿՈՍ ՏՈՒԼԷՑ, ԳԵՂԱՊԵՍ
ԿՐԵԿՈՐ, Կանթային պցեկու Քլաւէրաւդի տանտու-
րութեան

ԿՈՒՍՏԱՎ ՊՈԹՈՒԷԼ, Բարեկամ Հոգեբարոսի
ԹՈՒՄ ՀՈՒԼԻՏԷՑ, Բարեկամ Կրեկորի

ՅԱՎՈՒՑ ԶԻՈՊԻ, Նաւավար
ՍԱՄՈՒԷԼ, ԽԶ ԵՐԵՔ ՈՐԴԵՐ, — Սահակ Ին
ՍԱՆԱԿ, ԽԶ տարուան

ԳԵՈՐԳ ԿԱՏՏԻ, Դաւթի ծառան
ՍՊԱՆԵՐ, Կրեկորի

ՍՊԱՆԵՐ, Կրեկորի
ՋՈՒՆԻՈՐՆԵՐ, ԽԶ ԵՐԵՔ ՈՐԴԵՐ, — ԽԶ ԵՐԵՔ ՈՐԴԵՐ, ԽԶ ԵՐԵՔ ՈՐԴԵՐ

ԽԶ ԵՐԵՔ ՈՐԴԵՐ, ԽԶ ԵՐԵՔ ՈՐԴԵՐ, ԽԶ ԵՐԵՔ ՈՐԴԵՐ

Տեսարանն է ի Սկովտիա, — Ժամանակն է Ժողովրդի:

ՀԱՆԴԵՍ ԱՌԱՋԻՆ

Գորակն սրա՞ն՝ մէրտեղը յացուած, կամ փակուած վանդակով մը միայն, ուստի կամառն եղեկով կը հասնուի խկոյն գետակի մը եզրը, որուն նստ հանդիպակողմը պէտք է դրայ գործակելի: Խիստ հետուն կը տեսնուի քանձրասխտ անտառ մը:

ՏԵՍԻԼ ԱՌԱՋԻՆ

Հագիւ թէ վարագոյրը կը բարձրանայ, կը շտաի քնարեղանքն ու թմբիւն, և հետուն կը տեսնուի ծխոյ գունտերը:

ԴԱՒԻԹ ՄԻՒՂԱՍԻ

Քայքայ վայ թշուառութեանս: Սատանի տան կրակ մըն է այս: Ժամ մըն է՝ և աւելի իսկ՝ որ այս գեղայարմար երաժշտութեամբս ականջ չիս թմբուկը կը ճախքեցնեն: Եւ սակայն՝ զար-

A.R.A.R.®

մանալին այն է՝ որ ոչ ոք կը շարժի ըսելու ինձ թէ ինչ կայ: Գարբիէ՛... Թոմմ:

ՏԵՍԻՒԼ ԵՐԿՐՈՐԻ

ՅԱՍՈՐ և ՎԵՐԻՃԱՆ

Յակ. (զարհուրած). — Ողորմած Աստուած:

Դառ. — Յակոբ, ի՞նչ ունիս:

Յակ. — Չե՛ս տեսներ. վախ: Մեռնելէս առաջ դժոխքը տեսայ:

Դառ. — Բայց ի՞նչ հանդիպեցաւ: Զաւակներդ ո՞ր են:

Յակ. — Ի՛նչ գիտեամ ես. չեմ գիտեր ուր են, ես...

Դառ. — Է՛հ, յիմար. քեզի դարձիր: Սովորաւ կան անխելութիւններդ մէկը պիտի ըլլայ անշուշտ:

Յակ. — Թող որ ոգի աւնու՛մ, և յետոյ մաւ գերդ տնկել պիտի տամ:

Դառ. — Անամբերութենէս հիմայ խելքս կորսնցնել պիտի տաս ինձ:

Յակ. — Վախե՛ս՝ բնաւ ինձմէ աւելի ինչքդ պիտի չկորսնցնես: Երեք ժամէն քիչ մ'աւելի պիտի ըլլայ՝ որ ես կը գտնուիմ ի Գլալէթ հաւգ: Կեցած էի՝ ծովագիրի կապած նաւակիս մէջ՝ ծխափողս քաշելով, և սպասելով բարձրագոյն հրամաններու. երբ յանկարծ կը տեսնեմ՝ որ պալատին մեծ սանդղէն՝ մարդկան հեղեղ մը կ'իջնէ, մէկ մէկու ականջին այն պիտի բաներ փսփալով, որոնք՝ իրենց երեսներուն տոգունութենէն դատելով մեծ կարեւորութիւն պէտք էին ունենալ: Բան մը գիտանալ հնտաքգորութիւն չարժեքով, կ'ելնեմ նաւակէս, և կրցածիս չափ առանց նըլմարուելու կը մօտենամ անոնց: և անոնցմէ մէկէն կը լսեմ՝ որ դողդոջուն և երկիւղալից ձայնով կ'ըսէր միւստն. Այո, բարեկամ, Հոգի քարտոս Բուժալէպէրրիի կուսակիցներն են... կը ժողովուին ի Ֆիլիէղուտի՛մ տաճարին դիմաց... դէպ ի ծովգորը: չիլդ այս ժամուս, հանդոյն այցելու մը՝ բողոքովին Ծպտեալ՝ կը մեկնի դէպ ի հոն: Տեսնե՛ս... Երևակայէ՛, թէ ինչ սարսուռ զգացի՝ երբ լսեցի թէ գործն ինչ բանի վրայ էր... ձե՛լդ Ֆիլիէղուտի մէջ, ուր տունս է... Եւ մինչդեռ այս նիւթիս վրայ յետքեր կը ստեղծէի, սպայի մը ձայնը կը լսեմ՝ որ գիտ նաւակի կը կանչէ: Կ'ընթանամ, և կը տեսնեմ՝ որ քանի մը զինուորներու մէջ արդէն տեղ բռնած էր՝ աչքներուն վրայ ինձ մեծ գլխաւորով մարդ մը, և բողոքովին իւր լողիկին մէջ փաթկուած:

Դառ. — Ա՛հ, ապահովապէս այցելուն էր՝ Յակ. — Գուշակեցիր: Ֆիլիէղուտի մէջ, կ'ըսէ ինձ այն սպայն, լուռ և չուտ, եթէ մորթդ քեզ սիրելի է: Կրկնել չուտի, և ժամ մը չքած սրբնթաց թխալարութեամբ հոս հասայ: Հա, գիտ հասած, այն զինուորներէն մէկը հրաման ընդունեցաւ երթալու Գողգաթոյի իմացնելու իւր գլխատը, և պատուիրելու իրեն՝ որ զինէ թէ՛ զիւղին և թէ՛ զղեկին պահապան զօրքը, աւելցնելով՝ որ իրմէ առաջ երթայ նախ ամբարձրութեան մէջ, ուր պիտի գայ հաւորդելու իրեն մեծ կարեւոր գործեր: Զինուորը կը մեկնի, և այլք կը հետևին անձնօթիւն, որ սիպիլայի մը պէս խորհրդաւոր, միշտ մեծ զգուշութեամբ շորս կողմը նայելով, այս դղեկիս հետ մօտենալու և թողուցի զիս որ հանգիստեալ տունս դառնամ: Հապաք թէ ներս մտայ, և սեղմնով թիւեքուն մէջ Սամուէլս և սիրելի Սահակս. Կորսուած էեք, կանչեցի. իմ առնալ անծաւաճ մը: Եթէ գիտնայ, կորսուած էեք: Այս յուսահատութեան ձայներէս, զինուորը կ'ենէ իւր սենեկէն, և շանալով խաղաղեցնել զիս. Հանգիստ, կ'ըսէ, գրեթէ վտանգ մէջ դնելն առաջ՝ կ'ուզէի հազար անգամ մեռնիլ: Եւ այսպէս ըսելով տունէն դուրս ելաւ կայանալ սպանութեամբ: Ինչ ազնուական մարդ, բնաւ ինչ գոհ աղաղակեցի, ինչ ազնուական մարդ. և մեր փաշուկենէն սթափած, մենք երեքս ալ արտաքուս կարգի ախորժով ճաշեցինք: Բայց կերակուրին կէսին՝ կը լսենք ամէն կողմանէ փողեր և թմբուկներ, հրացանի և թնդանօթի հարուածներ: Հնտաքգորութիւնը կը մղէ գիս որ բան մը գիտնալու համար տունէն դուրս ելնեմ. սակայն երկիւղը յաղթեց ինձ և երկու գաւազններու հետ գնացի ծածկուեցայ գինետան խորը:

Դառ. — Վատասիրտ: Դու միշտ նոյն մարդն ես: Յակ. — Ի՛նչ կ'ուզես: Երեսասարդ եմ, և կըրնայի շատ տարիներ կորսնցնել. և ուրիշ կողմանէ խոհեմութիւնը վեր է ամէն անգամութեան: Երբեք չեմ կորուստ ճամուռուս, քիչ քիչ յետոյ իմ երկու ազգականներս տունս կը մտնեն, և կը պատմեն ինձ՝ որ բազմաթիւ ան ձինք՝ քանի մը օրէ ի վեր՝ ծածուկ կը հաւաքուին ամրոցին աւերակներուն մէջ, պատրաստելով Միլիտարի իշխանին բնաշինչ կործանումը, որ՝ ինչպէս գիտես, քիչք աւառէն իմ օրինաւոր տեղը: Դր գործին վրայ բլուռուած էին, և անոնց մէջ կայր... ափէ՛, աւառէն՝ Հոգիքարտոս Բուժալէպէրրին: Զլքան՝ թէպէտ և յանկարծակիի եկան և ընկնուեցան բազմութենէ, այլ սովալուրկ առիւծի նման յարձակելով մեր զինուորներուն վրայ, տեղի տալէն առաջ, անոնցմէ շատերը զրկեցին միւս աշխարհ: Վերջապէս յաղթահարուեցան, և աւառցնէ ամբողջ փախան, ոմանք վիրաւորուեցան, և ոմանք մեռան: Մեր Գողգաթոյի ձեռքը երկու հոգի միայն ինկան կենդանի, զորս քիչ առնելէն բերել պիտի տայ այս դղեկիս մէջ: Աստուած գիտէ որպէս ժամանակ բանտերու մէջ փակելու:

Դառ. — Խեղճ մարդիկ: Կը գուշակեմ իրենց վիճակը, և իմն կ'անիծեմ՝ որ կը դատապարտէ զիս անոնց հետ անգութ ըլլալու, պարտքս կատարելու համար:

Յտկ. — Եկայ իմացնելու քեզ, որ այսօր քու անունիդ տունն ըլլալով, ուշեկն պիտի գամ՝ որդիներուս հետ՝ շիջ մը խմելու քեզ հետ:

Դաս. — Ա՛հ այո, դժբաղդութիւններուն հետ զուարթ ըլլալու ճիշդ օրն է:

Յակ. — Ինչ որ եղած է, եղած է. ան անոր վրայ չմտածնը. Սակայն ո՛ր է սիրելի զաւակդ Գաբրիէլ. երթալէս առաջ կը փափաւ գէի ողջունել զինքը:

Դաս. — Ի՛նչ գիտեմ ես թէ այսօր ո՛ր որջացիր է. որչափ զինքը կը կանչեմ՝ չուզեր պատասխանել:

Յակ. — Է՛հ թող, Դասիկ, մի խոտոռիր, որ արդէն գիտե՛ք թէ անուշեղէնի պէս քաղցր սիրտ մ'ունիս: Երկու տարիէ ի վեր՝ որ կը վարեմ այս զոնկիս բանտերուն պահապանի պաշտօնը, բարեգործութեամբ ամէնուն օրհնէնքը վրաջ չարժեցիր: Անպէս կակուղ սիրտ մ'ունիս... ամէնքը կը սիրեն զքեզ... մասնաւորապէս Սամուէլս և Սահակս, քու սիրելի սանիկդ:

Դաս. (ցաւամբ). — Վերջացուր և բանդ գնա, որ եթէ անգամ մը բարեկութիւնս արթննայ... կը հասկցնեմ քեզ:

Յակ. — Մի՛ գայրանա՛ր՝ կ'երթամ հիմա: Ողջունէ՛ պար. Գաբրիէլը, ըսէ՛ իրեն՝ թէ քանի մը ժամն կը տեսնուի... Բայց կ'ողաչեմ, այն տղուն հետ բարեկութեամբ չերթաս:

Դաս. (սոսորները զարմեցնով). — Վերջապէս կ'ուզէ՛ երթալ կորսուի՛լ այո՞ թէ ոչ:

Յակ. — Տէր ողորձա՛ւ: Կ'երթամ, կ'երթամ (կ'ը մեկնի փախելով):

Դաս. (ըի՛ մը դադարեմ յետոյ՝ պտտելով). — Այն խեղճ մարդն ահաբեկելով՝ շատ համով գործ մ'ըրի: Բայց. շատ իրաւ է. աղէկ գիտեմ ես՝ թէ որչափ սուղի կը իստի ինձ այս իմ բնաւորութեան սաստկութիւնը: Ամօթ. այս հասակիս հասնիլ, և չգիտնալ զսպիւլ գիտ: Եւ այս պատճառաւ է՝ որ զիս զարար համարեցան բանտի պաշտօնին: Եւ այո, լաւ գիտէ՛ Տէր՝ թէ քանի՛ արցունք թափեցի այս երկու տարիէս ի վեր: Եւ հիմա դարձեալ որչափ պիտի թափեմ՝ այս նոր ձեռքակալութեան թշուառներուն համար, և իմ բարի տիրոջն որդուս ձախորդութիւններուն համար: Ո՛ր գիտէ՛ թէ այժմիկ ո՛ր կը գտնուի: Թերևս արդէն պատերազմի մէջ մնած է: Թերևս բանտարկեալներու մէջ է: Ո՛հ էթէ կարենայի՛ զինքը ճանչնալ: Բայց ի՛նչպէս ընելու է: Ճիշդ 15 տարի է՝ որ զինքը տեսած չեմ: Այլ եթէ ինքը զիս ճանչնար, թէ՛ ինչ դժբաղդ եմ ես: Իսկ Գաբրիէլ: Ա՛հ, թէ որ գիտար թէ որուն որդին է... Բաւական է: Բայց ինքն ո՛ր է որ չտեսնուիր: Գաբրիէլ, Գաբրիէլ:

Դաս. — Է՛հ, փղի մարմին: Կ'ուզեմ գալ թէ ոչ, երբ զքեզ կը կանչեմ:

Գոր. — Բայց հայր իմ...

Դաս. — Հայր իմ, հայր իմ... դու ուրիշ բան ըսել չես գիտեր: Բայց միակամայն պէտք ես գիտնալ, որ ես ծեր եմ, և միայն չեմ կըրնար ուշ դնել ամէն գործերուն: Կորող տաւ. ամօթ է: Տես աշխարհք ինչպէս կ'երթայ: Հիմա ծեր ըլլալուս համար՝ ամէնքը զիս երեսէ կը ձգեն և կը թողուն հոս՝ իրեն թէ անարգ չուն մ'ըլլալի: Ամօթ է, ամօթ: Գաբ. (անուշաբասմբ). — Լիցուցիր:

Դաս. — Բաւական չէ՞ քեզ:

Գոր. (ժպտելով). — Ետ ալ է, սիրելի պապս. և յիրաւի չեմ գիտեր՝ թէ ինչպէս կրնաս դու տալ ինձ այս յանդիմանութիւններս, ինձ:

Դաս. — Միկնի հիմայ ո՛ր էիր:

Գոր. — Պահ մը պարտեզ գիցեցի էի, ուր նոր իսկ հասան՝ տնակին վրայ աշխատող գործաւորներն:

Դաս. — Ի՛նչ գործ ունիս դու գործաւորներու հետ:

Գոր. — Հետաքրքիր էի լսելու այն քիչ մ'առաջուան լսուած ահաւոր շառաչի պատճառը և կատարածը:

Դաս. — Եւ մի և նոյն միջոցին կը թողուս զիս հոս միայն արծուի մը պէս կանչելու և փախիկեցիի մը պէս հայհոյելու: Եւ գիտես ալ թէ որչափ գէշ կ'ընէ ինձ անհանգիստ ըլլալու:

Գոր. — Այնպիսի գիտեմ, և սպէկ ետքը չբարկացնելու համար՝ քովէդ այլ ևս չեմ զատուիր:

Դաս. (կերպով անուշաբասմբ). — Այլ ևս չէ: Շատ բան մը չէ պահանջածս: Աղէկ գիտեմ, թէ քու հասակիդ մէջ... բարձրացուր զըլուրի... նայէ ինձ:

Գոր. — Հաշտուինք, պապս, հաշտուինք:

Դաս. — Այո, սիրելի, այո, հաշտուեցանք (հսւռ գիտ): Բայց ինձ ալ պապ մի՛ ըսեր, կոչէ զիս միշտ քու հայրդ (հսւգիտ): Հիմայ մեր պարտքին զբաղինք: Գիտեմ, որդեակ իմ, որ քիչ տեսնելն երկու բանտարկեալներ հոս պիտի բերուն:

Գոր. — Եղովի ինձ: Ցանցաւոր պիտի ըլլան. բայց թշուառ են, և իրենց վշտակից կ'ըլլամ:

Դաս. — Է՛հ, յանցաւոր չեն, իրենց տիրոջը՝ Միլիւտի օրինաւոր իշխանին՝ ինչ որ կ'ըսուի՝ հաւատարիմ պաշտպաններն են: Երկու կտրիճ զինուորներն են:

Գոր. — Զինուորներ: Ո՛հ, հայր իմ, հիմայ աւելի ևս իրենց վիճակը զիս կը արտմեցնէ: Լաւ գիտես դու՝ թէ ինչ բարեք ըլլաւ ինձ զինուոր մը, երբ քանի մ'ամիս առաջ, քու նոր փախեանսն քրոջդ՝ իմ հէգ մօրաքրոջս քով՝ խեղճութեան մէջ կը տառապէի կլաւարովի գիւղին մէջ:

Դաս. — Գիտեմ, գիտեմ. կը յիշեմ զայն, և միշտ աղօթք կ'ընեմ որ նա վարձքն ընդունի:

ՏԵՍԻԼ ԵՐՐՈՐԻ

ԳԱՐԻԷԼ և ՎԵՐԻՆՆ

Գոր. — Ահաւասիկ եմ, ահաւասիկ եմ, հայր իմ:

A.R.A.R.®

ՏԵՍԻԼ ԶՈՐՐՈՐԴ

ԳԵՐՈՒ և ՎԵՐԻՆՔ

Գեորգ. (աճապարանք). — Տէր իմ, տէր իմ, այս վայրենիքն կը դառնայ ի դղեակ մեր բարի Գնդապետը, և իրեն հետ կու գայ անձանք մը՝ բազմաթիւ գինուղներով, որոնց մէջ երկու բանտարկեալներ կան:

Գար. — Երկինք, ինչպէս սիրտս կը բաբախէ: Դառ. — Փութով կու գամ գիրենք ընդունելու: Եւ դու, Գաբրիէլ, այս սրահիս մէջ սպասէ ինձ, ուր քիչ մը ժամանակ պիտի թարթաւ փին բանտարկեալները, մինչև որ ես Գնդապետէն օրինաւոր հրամաններն առնուիմ (կը մեկնի):

Գար. — Այո, հայր իմ: Եւ դու, Գեորգ, հետը ընկերէ:

Գեորգ. — Շուտ մը, պար. Գաբրիէլ (կը մեկնի Գաբրիէլ հետ):

Գար. — Ճիշդ այսօր. որչափ դժբաղդ եմ: Այսօր՝ որ բերկրութեամբ պէտք էի տեսել բարեբաւորս ծննդեան օրն, ընդհակառակն այսօր պէտք եմ յուզուիլ և վշտագնիլ այս հէք բանտարկեալներու բաղդին վրայ: Ո՛հ, Տէր իմ, իմ պաշտառնքս այս է միայն, որ չուզես թողուիլ զիս այլ ևս ընդերկար այս վիճակիս մէջ, որ իրարգործով սիրտս որ ունեցողի համար եղած չէ: Անաւատիկ Գնդապետը, ահա գինուղները, և ամէնքէն վերջը ծանրաքայլ կու գան այն ողորմ բանտարկեալներն:

ՏԵՍԻԼ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ՀԵՐԵՐՈՐԴ, ՀՈՐԵՐՈՐԴ, ԿՈՒՐԿԱՎ, ԳԻՆՈՒՐԴ
և ՎԵՐԻՆՔ

Հնձ. Այս բանտարկեալներս, Գաբրիէլ, արդէն հօրդ յանձնուեցան: Թող կենան ասոնք այս սրահիս մէջ, քեզ կը յանձնարար եմ գրերեք (կը մեկնի):

Գար. — Մի տարակուսող, պիտի պահպանուին իրենք: Դուք (գինուղուրդ) կրնաք երթալ. (նայելով Հոբարտտուի՝ որ աչքերը երկինք տեսած է, և մեկ ձևաբով կը կարբնի կուտապիկն ուսիկ) (ինչ վիճակուք կրպարանք. ինչ ազնուական աներկիւղութիւն) (մեղմով անոր մօտենալով) Տէր, ներէ ինձ որ... (ձանկեալով գիկըր) Աստուած մեծ, զով կը տեսնեմ:

Կուռ. — Ի՛նչ եղաւ:

Հն. — Ի՛նչ աղաղակ է:

Գար. — Բարի՛ Աստուած. կարելի՛ է այն:

Հն. — Կուտապի, այս աղաւ...

Կուռ. — Ինքրիմէ՛ դուրս կ'երեւի:

Գար. — Ձե՛ս ճաննար գիտ:

Հն. — Ո՛հ երկինք... կեցիր... կարծեմ...

Գար. — Կլաթողի՛ գիւղը յիշէ:

Հն. — Ո՛հ, Գաբրիէլ...

Գար. — Ո՛հ, իմ բարեբաւոր (դիմելով և սեղմելով իւր ծունկերն):

Կուռ. — Հոբարտտոս, ի՛նչ ըսել է այս:

Հն. — Է՛հ, ոչինչ: Ինքը բարեգործութիւններու վրայ կը խօսի, բայց ես չեմ գիտեր...

Գար. — Ես լաւ գիտեմ... Լաւ կը յիշեմ թէ որչափ պարտաւորան եմ քեզ:

Հն. — Բայց վերջապէս ես ի՛նչ ըրի քեզ:

Գար. — Գու խղճիդ հարցուր զայն:

Հն. — Ի՛մ խղճիս:

Գար. — Կը արցնենս թէ ինձ համար ինչ ըրիր: Առանց քեզ, այն որ ինձ մօր տեղ եղաւ, պիտի մոռնայ զուրկ ամէն օգնականութենէ. որովհետև այն քիչ դրամի՛ որ ունէինք՝ ամէնն ալ ծախսեր էինք իւր հիւանդութեանը համար: Առանց քեզ, չէի կրնար և ոչ ամենապարզ քարով մ'անգամ ծածկել այն քիչ մը հողի՝ ուր կը հանգչի յաւիտենական, աշխարհիս լաւագոյն կիսը: Եւ դուն իմ բարեբաւոր, դու հոգովդ այլքան անաս և սրտով վեհանձն, դու երկաթներու մէջ ես: Ա՛հ, տարակոյտ չկայ թէ ոճերը չէ որ գրեզ պայ արհաւիրաց տեղերը ձգեն: Շատ անգամ բաղդը բարիները կը հալածէ: Դու անոր զոհ մըն ես, սակայն անմեղ: Սիրտս կ'ըսէ ինձ՝ այն իւր բաբախումներուն մէջ. Դու աշուշներդ, քու ճակատդ կ'ըսեն ինձ. Դու անմեղ ես. և ես ոտքդ կը դնեմ իմ արտասուացս հարկը, և կը խնդրեմ երկի՛քէ՛՛: Իմ հոգւոյս բոլոր եռանդեամբը՝ քու փրկութիւնդ:

Կուռ. — (Քար մըն ալ կը շարժէր):

Հն. (դառնալ և ընդհատ ձայնով). — Ենթրհակալ եմ քեզ, ազնիւ տղայ, շնորհակալ եմ, Հանդարտե՛, զպէ՛զ գրեք. երկինք կ'ամեն էր՝ որ ես իմ թշնամիներու ձեռքն իյնամ: Ատառքին երևոյթը շատ անգամ խաբուսիկ է Մարդը՝ մարդու աչքէն կը ծածկուի, այլ երկնային հայեցումածն ամենուրեք կը թափանցէ: Բաւ է (այսպիսի չտկարացնես զիս քու արցունքներովդ՝ հիմայ որ մեծագոյն խաբուսիկ պէտք ունիմ): (Ցիտոյ պիշ պիշ նայելով իրեն ետ յաղմարի). — Այլ արդար երկինք, ի՛նչ ունի այս պատանիս իւր վրայ՝ որ այնչափ յուզեց զիս առաջին անգամ որ զինքը տեսայ, և հիմա ես այնքան զիս կը շարժէ մինչև արտասուելու, որ... Ո՛հ, ո՛ր է՝ որ կը տանի զիս իմ հրաբորբոք երեակայութիւնս):

Գար. — (կարծես թէ ինքը կը փափագի միայն միալ՝ իւր զգացումները դուրս գելու համար: Ինչո՞ք գինքը նեղել ունայն խօսքերով: Երթեմ անասունդ հօրս պատմելու այս մեծ գիտես և իւր հետը մտածելու բոլոր այն կարելի միջոցներուն վրայ՝ իրեն օգնելու և ամոքելու իւր աղէտը: (մեկնելով) Սիրտս արցունքով ուռած է, իրեն դիմաց չեմ կրնար զիս բռնել): (կը մեկնի հասարակածէն):

Կուռ. — Ի՛նչ է այս Հոբարտտոս: Ո՛ր է ամէն վտանգներէ գեր ի վերոյ և ամէն մարդկեղէն երկինք արհամարհող քու մեծ հոգիդ:

Հն. — Ախ, կուտապի, մեր արդար գտար գրեթէ կորսուած է: Գեղեցկափայլ յայտնուած ծայրէն:

գլորեց զմեզ բաղդն անաւոր վհի մը մէջ, ուր արդէն թաղուած կը տեսնեմ վերելքի ամեւնայն զարգաիւար՝ վերստին ստանալու իմ անցեալ մեծութիւնս։ Ո՛հ, դիրքափոփոխ բաղդ։ Ո՛վ այն որ հասնի թու թռչանացը։ Դու օժանդակ կ'երեւէիր մեր խորհուրդներուն։ Ուրիշ օր մը, ուրիշ օր մ'ալ միայն, և իմ բարի հպատակներս պիտի ողջունէին զիս նորէն իրենց աւատառուն և իշխանը։ Ընդհակառակն այժմիկ, ինձ հետ եղող բոլոր բարեկամներն և ազգականներ, ինչեւծ ամէնքն ալ անակնկալ մատնութեան մը տակ։

Կոչ. — Եւ չարագոյն պիտի հանդիպի՞. վասն զի մեր պարտութեան լուրը՝ ետ՝ կեցողեան պիտի լլլայ կլաւքովի և Պէլլոսէնի բնակիչները՝ որ մեզ օգնութեան կու գային։

Հա. — Սէ՛ դժբաղդաբար, ով կուտգա՞մ... Ա՛ն ի՞նչ բրի, ով Տէր, որ զիս այսպէս հալածես։ Իմ որդեակս կորսնցնելէն յետոյ...

Կոչ. — Եւ ինչեւ կ'ուզենք շարացնել մեր վիճակը՝ ինչեւ ով գէպք մը...

Հա. — Այո, կուտգամ, պատահար մը՝ որ բոլոր կեանքովս զիս հայրերուն թշուառագոյնն բրուս։ Այն սոսկալի գրչերուան մէջ, յորում յարձակեցան դղելիս վրայ, այս հիմա տասնըհինգ տարի է, կորսնցուցի ես միակ զաւակս դեռ մանկիկ, և որչափ որ փնտռեցի, կարելի չեղաւ գիտնալ թէ ինչ եղաւ իրեն։ Ո՛հ, կուտգամ, թէ դու հայր ըլլայիր, կը ճանչնայիր իմ ցաւս։

Կոչ. — Բայց վերջապէս 15 տարիներ ետքը՝ առանց լուրի մը՝ պէտք ես հանդարտել և համակերպիլ Նախնիսմութեան կամքին հետ։

Հա. — Բաւական են արդեօք 15 տարիներ՝ ինձ մոռցնել տալու համար որ ես հայր եղայ։ Ո՛հ, Եմփիլիտ, ո՞ գիտէ՞ թէ հիմա ուր կը գտնուիս։ Թերեւս քու թշնամիներուդ մէջ, թերեւս մեռած։ և քու հայրը... այն որ նաև ինքն...

Կոչ. — Հանդարտե՛, Հռիթարտոս, ով գիտէ՞ թէ չկարենանք գտնել ազատութեան միջոց մը։

Հա. — Ոչ, բարեկամ, չեմ յուսար։ Երբ իմ ընտանիքովս՝ որ տակաւին հօգը էր, և նաև ինքն ալ մեր օրինաւոր ժառանգութեան յափրշակողը վանելու հետամուտ, մատնուեցայ յանկարծակի իմ պաշտպանականիւնս, ասոնց ալ խոցողորած սեպալ արեւակիցներու մեծ մասը իմ տշքերուս տակ, և ուրիշ մաս մը մշտնջենաւոր աքսորման դատապարտուած։ Թշուառութիւն և թշնամանք կը հալածեն ըզմեզ ամէն կողմէ։ Վերստին կը ծագի հուսկ ուրեմն մեր վրիժառութեան յոյսն և ստանալու իմ հին իշխանութիւնս։ Կը շարժեմ բարեկամներ, կը վարձականեմ դաշնակիցներ։ Գօրաց կարգերն յարդարուած են, և զապտուկ կը տեսնեմ նորէն ծննդեան երկինքս։ Սակայն յայտնուեցաւ դարձեալ խորհուրդս՝ անապառժութեան ըզճիցս համար՝ նոյն իսկ իմ մերձաւորներէս մէկէն, և հարիրաւոր անապարտներ ինձ համար կ'ընկճուին, ինձ համար խոժժաւքայ կը սպաննուին։

Կոչ. — Խաղաղէ՛, Հռիթարտոս, ազնուականու՛

թեամբ հպատակիրք մեր բաղդին, և չյուսաւ հատիրք դեռ անոր պաշտպանութենէն։ Ըսի՞ր իսկ ինձ՝ որ այս բերդին Գնդապետն, այն Հենրիկոս Տոուէյն է՝ որ իմ տղայութեանս բարեկամն էր, և քու դատաւարակութեանդ ընկերն։

Հա. — Ստոյգ է. նա իւր առաջին տարիներուն մէջ ապրեցաւ իմ ընտանեացս ծոցը, հայրս գործովանօք կը սիրէր զիրքը։ Մենք փոխանակաւ զիրար եղբայր կը կանչէինք, և ամէն տեղ իբրեւ բարեկամութեան նախատիպ կը յիշուէինք. այլ երբ յափշտակողը աւատին վրայ խուժեց, ինքն այս վերջինիսն աջակից եղաւ, յայտնելով այսպէս ինքզինքն համարձակ հաւանակորդ ընտանեացս և մի և նոյն ժամաւ նաև արդարութեան։ Եթէ՛ այսօր յաջողէր մեզ բաղդը, պէտք էի գիրքը խօտիլ պատշէն ինչ կ'ըսեմ... Ոչ, իմ սիրտս կարող չէ ընելու այդ բանը։ Կը սիրեմ՝ զինքը, կը սիրեմ տաւկաւին, և արդէն ես ինձ երդուեցեր էի կամ ապտել զինքը, կամ իրեն հետ մեռնիլ։

Կոչ. — Լուսիբիւն, վասն զի Գնդապետին բնաւ կութենին մարդ կու գայ։ Ինքն իսկ է։

Հա. — Հենրիկոս... Ո՛հ ինչեւ չեմ կրնար փախչիլ այս կոտէս։

ՏԵՍԻՆՎ ՎԵՅՅԵՐՈՐԻ

ՀԵՐԻԿՈՍ և ՎԵՐԻՆԵՐ

Հեն. — Կուտգա՞մ, անցիր մերձարտը տենեակը, և դառնալու համար՝ որ հրամանին սպասէ։ (Կուտգամ կ'ընկէ Հռիթարտոսի ձեռքը սղմելէն ետքը)։

Հեն. (շարժում մը կ'ընէ Հռիթարտոսի քաղկաղը մէջ նետուելու համար)։ — Ո՛հ, Հռիթարտոս։

Հա. — Կեցիր։

Հեն. — Ինչպէս։ Դու կը մերժես բարեկամի մը սէրը։

Հա. — Բարեկամիմ՝ մը։ Իս կը տեսնեմ ի քեզ Հալլան-Քլաւերհազի կուտակից մը, որ կը ծառայէ իւր ամբարտաւան և անզուրկ խորհուրդներուն։ Իս քու բարեստարկեալ եմ՝ Հաւպա, արժանի ցուցուր զքեզ ազնուական հաւանաւ՝ զոր տուին քեզ իմ թշնամիներս։ Հրաման տուր որ զիս տանջեն։ Դու իսկ քարէնի կ'ախաղան քու մտնկութեանդ մտերիմը, զայն որ զքեզ եղբայր կը կոչէր։ Հաւպա, այս պիտի վէճանանք գործով մը պսակէ քու ասպարէզը, անա ես պատրաստ եմ։ Արիացիր, բաղդ ձեռքդ է։

Հեն. — Հռիթարտո, դու կը ճնշես զիս քու կըլլաւորանքներովդ։ Ճշմարիտ է՝ թէ քանութիւնդ զգոցեցի և արհամարհանքդ. այլ այս օրս պէտք է ջնջէ երիտասարդական ամփոք՝ ձութեամբ դուռած գարշիլի արատն, և որուն համար ոչ միայն քու աշփրդ, այլ և ամէնուն ալ նուաւտացած հմ և արատուած։ Դու դեռ ևս կը կարծես զիս հրէջ մը, մատնիլ մը։ Բայց

ոչ... ոչ. ճանչցիր թէ ինչ է աւելի հասուն հասակի մը մէջ բարեկամիդ սիրտը. կարեւոր եղիր ազիտաւոր կուրսի՞նքնն՝ որ մղեց զիս այս ահաւոր անվունդին մէջ, և շնորհէ ինձ համարումը: Կ'աղաչեմ, Հոգեբարոսս, շնորհէ ինձ քու մտերմութիւնդ:

Հա. — Ի՞նչ կը լսեմ. դո՛ւ ինձ այս լեզուով կը խօսիս:

Հնն. — Դեռ պատանի՛ ես զքեզ սիրեցի եղբոր մը խանդադրանաօք: Կենացս գեղեցկագոյն տարիները քեզ հետ հետուցի, և հոսեցի աւերողհատ յորդ արցունք քու ձախորդութիւն. ներուզ վրայ... Եւ դու հիմա կրնաս հաւատալ՝ որ ես ուզեմամ քու դահիճը ըլլալ, և թէ անտրններն իմ միջոցով... Ո՛հ, թող իմ վրաս իշխայ քեզ սպառնացող մահը, եթէ երբեք իմ մտացս առջև եկն՝ զաղափարս անգամ, միայն գաղափարն՝ այսպիսի գարշելի հղերան մը:

Հա. — Հներկոյս, կարելի՛ է:

Հնն. — Չկորսնցնենք ունայն բացատրութիւն. ներով այն վայրկեաններն՝ զորս երկինք կը շնորհէ՛ իբրեւ վերջիններ: Հոգեբարոսս, ես զքեզ պիտի ազատեմ:

Հա. — Երգար երկինք:

Հնն. — Խրդունցեր են զքեզ մեռցնելու, և չես կրնար անոր վրայ երկբայիլ. Քու մահդ անտարակոյտ է: Վերաբարձիք պատճառը ծառնո՛ք է չալլան-բալալէրազի և իրենց կոտորակցներուն՝ որ քու կորստենէդ իրենց ազատութեան յոյսը կը հետուցնեն:

Հա. — Կրնան խաղալի:

Հնն. — Ի՞նչ օգուտ, եթէ անոնք այնչափ աւելի անողոգներ են՝ որչափ աւելի սպառնալիք տեսնենք: Սակայն ես զքեզ կրնամ ազատել իրենց վրէժխորութենէն: Շատ իսկ ծառայեցի՛ իրենց յափշտակած իշխանութեանը. և միայն իրենց լուծին խտտութիւնը՝ կրցաւ պահ մը խեղդել հոգւոյս մէջ խղճին հարկու աղաւղակը: Քու տեսիլդ, ձայնդ, խօսքերդ կը յիշցնեն ինձ առաքելութիւնը, և արթութիւնս կ'ամսայաղնիս: Այո, բարեկամը և եղբայրն ազատելու, արգարտութեան յաղթանակել տալու և անցեալ դրժանքս դարձանելու համար, անբերկղ աշտո պիտի առնում վտանգներն, և պիտի մեռնիմ եթէ պէտք ըլլայ, ցնծութեամբ՝ անգութ և անազորոյն տանջանքներու մէջ:

Հա. (շողով ինքզինքը իւր բազկացը վե՛ր). — Ո՛հ Հներկոյս, ո՛հ եղբայրս:

Հնն. — Միտ դիր ինձ. այն մարդը՝ որուն յանձնուեցաւ զքեզ ձերբակալելը՝ և կրէ՛քրի, հանքային այցելուն: Սա միշտ զղկկիս մէջն է, և պէտք է հարցազորո՞՞ զքեզ՝ այս վերջին օրէնքս կատարելէն յետոյ շուտ մը Քլաւ վերջաւ գառնալու համար: Միշտ եւ որ ինքն հոս է, իւր ներկայութեամբը ես կ'ապուած կաշկանդուած եմ. բայց այս երեկոյ այս տեղերէս պիտի հեռանայ, և ես ազատ եմ քու հաղղի տնօրինելու:

Հա. — Բայց, զքեզ շրջապատող մարդիկը:

Հնն. — Ամենայն ինչ նախատեսցիր: Մեծագոյն խտտութեամբ քու վրագ հսկելու պատճառաւ, քով՝ ես զքեզ իմ բնակարանիս մէջ պիտի պահեմ: Բերդին այս մասը՝ բանտերուն գործ, նակեմ հսկողութեան տակ չէ, և բուն այս գիշեր իսկ շղթաներդ պիտի խորտակեմ:

Հա. — Վիճանձն հոգի, կը մտածես ազատելու զիս, և քեզ սպառնացուած վտանգին վրայ չես խօսիր:

Հնն. — Ես կը տեսեմ՝ քու վրագ կախուածը:

Հա. — Եւ ես գիտեմ թէ արդէն դատապարտուած եմ, և թէ մահս սահմանուած է:

Հնն. — Բայց ուրիշ կողմանէ չես գիտեր որ ամէն վայրկեան կեանքդ կրնայ վտանգի մէջ ըլլալ, առանց իմ կարենալուն՝ զքեզ ոչնչաւ ցնդ հարուածը խոտորեցնել և նախատեսել տանջանքին վայրկեանը: Դժա՞ծու թոյն մը...

Հա. — Ի՞նչ կ'ըսես դու...

Հնն. — Ինչպէս գուշակեմ այն վայրկեանը՝ յորում ծածկուած ըլլայ թոյնը քու կերաւ կուրծերուդ մէջ. և ինչպէս գիտեմ թէ ո՞ր այն ձեռքն է որ որոշուած է զայն քեզ ընձեռելու: Հիշդ յաճախ, այն ատեն երբ սահմանուած է թշուառի մը մահը, անոր վրայ մեծագոյն հոգ ունենալու հրաման կ'ընդունիմ և գու՛թ ցուցնելու: Պարզ ծառայ մը, բանտերու պահապան մը, առանց գիտնալու, կը բերէ իրեն ըմպելիքի մը կամ դղիքի մը մէջ մահը: Գիշերը կ'իջնէ, թշուառականը կը փչէ հոգին, և ապա շարաշուէր գաղտնիքներ իւր հետը կը խորասուզուին գերեզմաններու արահուրաց մէջ:

Հա. — Եւ ես իմ փախտեամբս քու վրանք պիտի ձգել տամ այս բարբարոսներու վըրէժխորութիւնը: Ոչ, Հներկոյս, ոչ, երբեք:

Հնն. — Ըսէ ինձ, եղկիկ, ըսէ. եթէ ես գահաւթի՞ մը մէջ կորսուելու մօտ ըլլամ, և թէ զիս անկէ խելու համար, դու բռնադատուիս կենացդ վտանգով ներս նետուի, ըսէ ինձ... եղբայր, ի՞նչ կ'ընէիր:

Հա. — Ի՞նչ կը հարցնես ինձ,

Հնն. — Պատասխանէ: Ի՞նչ կ'ընէիր:

Հա. (յուզուած). — Բարեկամիս համար...

Հնն. — Եղբօ՞րդ համար:

Հա. (զօրաւոր ձայնով). — Ա՛հ, կեցցէ՛ երկինք, կամ կ'ազատէի զիմքը, կամ կը մեռնէի իրեն հետ:

Հնն. (հոգւոյ յուզմամբ). — Ա՛հ, կեցցէ՛ երկինք, վասն զի իմ աղաղակս իսկ այս է: Կամ ազատել զքեզ, կամ մեռնիլ հետդ (վեժ կրից յուզմամբ կը գրկուի): Ես, ըսեմ գրեթէ, այս ամբողջ տէրն եմ, և կրնամ ազատել կեանքդ՝ բուցն առանց իմ վտանգի մէջ դընելու: Այլ թէ մերժես դու իմ օգնութիւնս, կ'իմացնեմ քեզ, բարեկամ, որ կ'երազես և կ'ապանդուցնես իմ կործանումս քու դիմակալութեամբդ:

Հա. — Բայց չէի ուզեր...

Հնն. — Եթէ դու ուզես տնայել զիս մահդ նկաւ տելու և թերեւ դահիճը ըլլալու, այն ատեն

այլ ևս խորհուրդ պիտի չընդունիմ՝ բայց եթէ իմ յուսահատութենէս:

Զա. — Սակայն պարզաբանէ...

Հեն. — Եստ բարեկամներ, շատ հաւատարիմ ծառանքի ունիմ՝ որ աճէնքն ալ պիտի հնազանդին իմ իշխանական ծայնիս: Կ'երթամ ժողովելու գտնոնք և կը դառնամ իրենց հետ՝ այս տեղերէս գթեզ կորզելու համար: Յայտնի է՝ թէ այս դիպուածիս մէջ վտանգն իմս էր և մահս անխուսափելի: Եսլ այսպիսով քուզգ չեմ տեսներ, և չեմ՝ ես իրենին՝ քու սպառնողը (կրքայուշ վրայ):

Զա. (սոսկման աղաղակաւ). — Ա՛հ, կեցիր, Հեն, բիկոս:

Հեն. — Թող զիս, Հոգեարու:

Զա. — Քու զոհողութեանդ վրայ մտածէ:

Հեն. — Երկբայական է այն՝ եթէ տեղի տաս, անհրաժեշտ՝ եթէ դիմակալես:

Զա. — Եստ վտանգներ կան:

Հեն. — Անխարդախ բարեկամութիւնն անոնց կը դիմագրաւէ, չի կշռէր գտնոնք:

Զա. — Թշնամիներուն թիւն անշափ է:

Հեն. — Իրաւունքը ինձ խրախոյս կու տայ (կրքայուշ վրայ):

Զա. — Կեցիր, հանդարտէ՛, մի՛ տ դիր:

Հեն. — Կամ ազատել գթեզ, կամ մեռնիլ:

Զա. — Լսէ՛ բարեկամին:

Հեն. — Կամ ազատել գթեզ, կամ մեռնիլ:

Զա. — Միտքդ դրամ՝ ես:

Հեն. — Անւատիկ պատասխանս (կը մերկաւ նայ ստոր):

Զա. (կրից յուզման գեղմամբ). — Ո՛հ չնաշխարհիկ մարդ, նախադիպ բարեկամութեան: Բաւ է այսչափ: Բաղդս ձեռքդ է, թո՛ր բազուկներուն մէջ, կեանքս ձեռքդ է: Քու զգացումներուդ չկրնար այլ ևս դիմանալ բաբախուն սիրտս:

Հեն. (քողոր գեղմամբ հոգեռոյ). — Երկինք, շնորհակալ եմ քեզ՝ որ բարեկամս գտայ (կը նկատուին իրարու գիրկը. համառօտ հանգիստ):

Զա. (դրդուշկաւ). — Ո՛հ երկինք, մարդ կու գայ:

Հեն. (արագաշարժ քաթկուշկով). — Այլ ևս զի՛րար չենք ճանչնար:

ՏԵՍԻՆԻ ԵՕԹԵՐՈՐԴ

ԴԱՌԻԹ, ապա ԿՈՆՍՏԱՆԱ և ՎԵՐԻՆԵՂ

Դաւ. — Տէր, Հալլան Քլաւէրհանգի պատուի, բակը, գնաց արդէն դատաստանի դահլիճը, և զիս քեզ կը զրկէ իմաց տալու համար:

Հեն. — Կուտամվ: Առաջ եկուր (կ'ենին Կոնստանդ): Հետեցե՛ք ինձ (կը մեկնին):

Դաւ. — Ո՛րչափ գուրջ կը շարժեն:

ՀԱՆԴԵՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

Դոնա տեսարանն. Բնդհատութեան ժամանակ՝ կանրիկը պիտի վառուի:

ՏԵՍԻՆ ԼԱՌԱՋԻՆ

ԴԱՌԻԹ և ԳԱՐԵԻԼ ՀԱՍԱՐԱԿԱԾԵԼԸ

Դաւ. — Եկուր, եկուր հետս, խեղճ Գաբրիէլ, և արդարացի վշտիդ քիչ մը հանգիստ տուր: Մեզ կը ծնայ միայն իրեն ցաւակից ըլլալ. և խորաններու առջև տարածուիլ, ինչպէս հիմայ ըրինք, աղերսելով իրեն համար երկնից օգնութիւնը, եթէ անմեղ է:

Գաբ. — Տառապեալ: Հոն այժմիկ կը տարուբերի իւր բաղդին՝ որ գուցէ թէ բազմաթիւ հաւատակորդներու ձեռքն է, քան թէ դատաւորի մը: Այն անձանցօք վերջնապէս ինքզինքն յայտնեց: Իւր աշուններուն մէջ կը կարդայիք սարսափը, և ճակատին վրայ՝ դժբաղդներուն գիրը:

Դաւ. — Բայց յայտնի է՝ թէ ես շատ կը վախեմ իրենց համար: Վայրկեանը և տեղը՝ յորում յանկարծակիի բռնուեցան... այն անձանցօք անձին գալուստը... Սակայն, կ'աղաչեմ, Գաբրիէլ, խոհեմութիւն... Այլ ևս այս բաններու վրայ չխօսուի՛ր՝ ոչ ալ ոչ ձախ... Որ եթէ գիտնայիք... այս տեղերս՝ մինչև պատերն անգամ՝ աչք և կականջ ունին:

Գաբ. — Ո՛հ, ինչ դժբաղդ կեանք է այս, անվտանգութեան և կասկածանքի մէջ... մարդն ուրիշ մարդու դէմ դարանի նստած... կը թուի ինձ՝ որ այս կերպով անտաններու գազաններուն կը նմանին մարդիկ:

Դաւ. — Սոսկալի՛ ճշմարտութիւն: Ո՞վ մտիկ կ'ընէ այդ խօսքերը՝ առանց յուզուելու և առանց սարսափելու (մտածութեանը մէջ կ'ընկղմի): Գաբրիէլ կու լսայ իւր թազկացը մէջ:

ՏԵՍԻՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՅԱԿՈԲ Կողովով, ՍԱՄՈՒԷԼ և ՍԱԼԱԿ

Յակ. (կողովը վար դնելով). — Ո՛հ, ահա ճիշդ հոս է՝ այն իւր հրեշտակային զաւակովը: Դուք լուս և հանդարտ կեցիք, վասն զի իւր տօնին համար բարեմաղթութիւնն ընելը՝ ինձ կ'իյնայ (առաջ գալով):

Դաւ. — Ո՞վ է հոն (դրդուշկաւ):

Յակ. (վախեալ). — Է՛հ, ես եմ, մի վախնար:

Դաւ. — Ո՛հ, գո՛ւք էօ:

Գաբ. — Ո՛հ ազնիւ Սամուէլ (թահադատելով ինքզինքը):

Յակ. — Լուսթիւն (ժամը դիրք մ'առնելով): Անոր համար՝ որովհետև վասն զի աղուոր օր մը՝ բաց անկէ ուրիշ չկայ, որուն մէջ կ'երթայ, կ'ընթանայ և կը խօսին...

Դաս. — Անաստեններն՝ ինչպէս դու ես...

Յակ. (կրկնելով). — Ինչպէս դու ես...

Դաս. — Բայց վերջապէ՛ս:

Գար. — Ժամանակը չէ այս:

Յակ. — Թողէ՛ք որ լինցին: Այս ցնծութեան օրունակն մէջ...

Դաս. (զայրացած). — Ի՛նչ ցնծութիւն, ի՛նչ ցնծութիւն: Այդեօք դիպտածով կ'երևի՝ քեզ՝ որ իմ դէմքս ուրախութիւն ցուցնէ:

Յակ. — Յուշե՛ք թէ չցուցնէ, հոգ չէ: Բարեւ՝ մաղթութիւններուն մէջ՝ վերջին տեղը բռնու՝ դը՛ ճշմարտութիւնն է:

Դաս. — Եւ շատ անգամ ալ բնաւ չկայ: Բայց ինչո՞ւ, կ'աղաչեմ, կու գաս դու ձանձրացնելու գիտ այսօր բարեմաղթութեամբ մը:

Յակ. — Ո՛հ, տունդ չիտուի. չե՛ս յիշեր՝ թէ այսօր ծննդեանդ օրն է:

Դաս. — Ո՛հ այո, ստոյգ է: Կ'երդնում Բաքոսի վրայ, որ աւելի ձախող օր չէր կրնար հանդիպիլ այն: Բայց եղբւր է. ձեր բարեմաղթութեան թիւնները սրտանց կ'ընդունիմ:

Գար. — Այո, սիրելի հայր, հարիւր տարի կարեւնաս ապրիլ:

Յակ. — (Է՛հ, կարծիմ մօտ եեք):

Սամ. Կ'ամանապէս մենք ալ, կնքանայր, մինք ալ կը մաղթենք քեզ երկայն տարիներ՝ բոլոր իդւերուդ կատարմանը հետ մէկտեղ:

Դաս. — Ենորհակալ եմ, բայի Սամուէլ, յիրաւի շնորհակալ եմ քեզ: (Սամուէլ տեսնելով) Ի՛նչպէս, դու ալ հո՞ս ես, պզտըսիկ Սահակ:

Սամ. — Եր համարէի՛ր՝ թէ պակսէր իւր կնքանօրը տունին:

Սահ. — Մանաւանդ թէ կանուխ ելայ այսօր՝ բարեմաղթութիւնն աղէկ սերտելու համար: Պապա՛ս, պէ՛տք է գուրցնեմ:

Յակ. — Հարցնելու բան է, Հապա քեզ տեսնեմ, պատիւ ըրէ: (հսկեմ իրեն կը քնայորի) Իմ ազնիւ կնքանայր...

Սահ. — Իմ ազնիւ կնքանայր... (կը կրկնէ վառահաճ):

Յակ. — Ինք իրենդ առաջ տար:

Սահ. — Աստուած իմ. ներքէ, բայց մոռցայ:

Յակ. — Յնդած:

Սահ (Դասի լիակողմով). — Սիրելի կնքանայր, կը մաղթեմ քեզ այս օրունակն պէս հազար օրերի, և բոլոր ոգուով և բոլոր սրտով կը սիրեմ գոցեմ:

Յակ. (բարկացած). — Ոչ պարոն, ոչ, այդպէս չլսես:

Դաս. — Այդպէս, այդպէս, իմ Սահակ, այդպէս աղէկ է: Այս չորս խօսքերս հաւատարարութեան ունին այն ալ և այլ դարձուածներուն՝ զոր գիւղի վարդապետ կրնար սորվեցնել: Սրտի լեզուն պարզ է, և այս բառերս քու սրտեդ կու գան, այնպէս չէ՞, Սահակ:

Սահ. — Այո, կնքանայր. բուն սրտէս:

Դաս. — (Գրկնելով գիւղի) Սիրուն զաւակ:

Սամ. (Յակոբ դժկամով՝ անկիւն մը քաշուած է).

— Հայրիկ, ի՛նչ կ'ընես այն անկիւնը, ինչո՞ւ ես քաշուեցար մնացի:

Յակ. — Բայց քեզ ոչինչ բան կ'երևի: Այն եր-

կու բարեմաղթութեան երեսներուն՝ որ պիտի արտասանէր՝ ամէն մէկուն տուքադ մը վնաս, ընցի Գարպետին. և ապուշիկը հագիւ տողի մը կէտն բռաւ:

Սամ. — Մի՛ սրդողիլ, գալ տարուան համար կը ծառայէ: Գարգ մեզի: Պարոն Դաւիթ, պէտք ես գիտնալ՝ որ կ'ուզենք հետդ ճաշել, և արդէն ասոր համար ամէն բան պատրաստեցինք: Կը տեսնե՞ս այն կողովը, պաշարը անոր մէջ է: Եւ եթէ կը թողու...

Դաս. — Բայց ի՛նչպէս. սիրելի բարեկամներս...

Յակ. — Այո, համբարակ, Երէկ ես Սամուէլիս ըսի. վաղը մեր տունն է, և մեր սիրասուն Սահակին ծննդեանն օրն է: Կ'ուզենք գուարճանալ, խօսակցիլ, և ազանութիւնը մէկդի ննտեմ: Ասոր համար է՛ր Հալլան վնասելու, զէն այս Համայիգայի շաքարօղիի շէնք բերի (անսովոր գայն կողովէն):

Սահ. — Այս քննակիք մըն է՝ որ քեզ շատ ախորժելի է, սիրելի կնքանայր:

Դաս. — Ո՛հ իմ ազնիւ Յակոբ. ուրեմն այս ինձ համար է: Թողութիւն ըրէ՛ եթէ կողա կերպով ընդունեցայ գոցեմ. սակայն դու ալ այս գէշ վարկեանները կ'ընտրես...

Յակ. — Իրաւունք ունիս. և ուրիշ կողմանէ ալ ստոյգ է՝ որ այսպիսի օր մը՝ միշտ ինձ համար գրեթէ վտանգաւոր է, և իրաւ... տեսար որ թնդանօթներով սկսաւ. բայց, եթէ Աստուած ուզէ, աղէկ կը վերջանայ:

Դաս. — Սպաշտ յուսալը օգտակար է: Սակայն ժամանակ պէտք չէ կորսնցնել. դուք երկուքդ ալ գնացէ՛ք սեղանը պատրաստելու և կարգի դնելու: Մի և նոյն ժամանակ Գաբրիէլ թող երթայ պարտէզ՝ սեղանին համար մեզ քիչ մը պտուղ ժողկնալ՝ աղանդերի համար:

Գար. — Այո, սիրելի հայր:

Դաս. — Եւ ես մի և նոյն միջոցին... Բայց, իւրեւ, մի՞ տանդուղէ մարդ կու գայ:

Գար. — Ահ, նորէն կը բերեն բանտարկեալը:

Դաս. — Կնացե՛ք, գնացե՛ք, գնացե՛ք, զաւակներս, լաւ չէ որ զանգ հոս տեսնեն: Դու ալ գնա, Գաբրիէլ, վա՛սն գի այս բանտարկեալս շատ նեղութիւն կու տայ: Գնա, կը կրկնեմ, չեմ ուզեր...

Գար. — Կը հնազանդիմ. բայց եթէ երբեք ինձ պէտք ունենաս...

Դաս. — Ընկիւք գիտեմ:

Յակ. — Երեւոյք, Սամուէլ. Սահակ դու ալ եւ կուր (կը մեկնի ինչ հասարակածէն, Գաբրիէլ կը մտնէ պարտէզ):

Տ Ե Ս Ի Լ Ե Ր Ր Ո Ր Դ

Հներիկու, կրկնոր նշանագրեւտով, Թում գիւնառնիւնը գրաւոր, որոնք մէջ տեղը Հօգիւրտու, կուտաւ, և վերինէն:

Կրկ. — Պարոն Գնդապետ, կատարեցի այս բանտարկեալս ձեռքաւարման վերաբերեալ բոլոր օրէնքները. հիմա զինքը կը յանձնեմ

քեզ: Ոճրին ծանրութիւնն, որուն համոզուած է, մասնաւորապէս քու խղճահար հսկողութիւնը անոր վրայ կը հրաւիրէ: Կրնաս զայժմիկ տանիլ տալ զինքը իւր գինեւը, և զիստ տալ՝ իրմէ բաժնուած՝ զնեւ տալ ուրիշ զքեւ տանի մէջ:

Ապա. — Կը շարժի պահապաններով դէպ ի բան տարինայր):

Հեն. — Կեցիք: Արդէն բացայայտ պատուէրներ տուի՝ որ առէինք իմ բնակարանէս զուրս չենէն: Բանտերու շէնքին նորոգութիւնները՝ զոր կատարել կու տամ՝ կը ստիպեն զիս այս զգուշութիւնս ընելուն: Նոյն իսկ եմ աչքս առնու վրայ պիտի ըլլայ, մի տարակուսիր: Կուտտալ թող փակուի աշտարակին մէջ:

Կոռ. — (Պիտի միանանք հոն՝ ուր դատուելու համար՝ պիտի զան նստ մեր թնամիներին):

Կրիկ. — Թող այդպէս ըլլայ, սիրելի Հենրիկոս, միայն թէ յիշէք, որ երկու բանտարկեալներն ալ, և յատկապէս Հոբֆարտտը, քու պատասխանատուութեանդ տակն են:

Հոբ. — (Կամոցուկ առ Հենրիկոս) (Կը լսեն):

Հեն. — (Պիտի ազատի):

Կրիկ. — Անա ձերբակալման և հարցափորձի առնազորութիւնը, իմ կիցովս ամրացած: Հանդերձ այսու, եթէ ընելու առարկութիւն մը ունիս...

Հեն. — Ոչ, տէր. ամէն բան ի կարգի է: (Յետոյ կամացուկ առ Հոբֆարտտ) (Հիմայ ինքը կը մեկնի):

Կրիկ. — Առ այս թուղթերս, և հազիւ թէ հասնիս Քլաւդէրաւզ, տար յետեւք աւառառուի բարոտուդարանը, որ յետոյ այս տեղը կարգին վրայ պիտի հարորդէ ինձ իւր հրամանները (քատուղարիկն):

Հեն. — (Ինչ կը լսած):

Կր. — Անպարէ գարձը, հրամաններն առ և եկուր գտիր զիս հոս:

Հեն. — (Ինչ կը մնայ):

Հոբ. — (Ամենայն ինչ կորսուած է) (աչք մը նետելով իրեն վրայ):

Կրիկ. — Այո, Հենրիկոս, ստացած տեղեկութիւններս՝ կը բռնադատեն զիս քանի մը օր եւ մնալու այս զղելիս մէջ, և սպասելու իմ ուրիշ ընկերակիցներուս, որոնք կը տեղափոխուին միշտ տեղոյ վրայ յանցադրուները դառնելու համար: Եւ այդմիկ կ'ուզեմ՝ օգուտ քահանայէս՝ մեր բերդին վիճակը ճանչնալու համաց, և առանձին կերպով՝ բանտերուն:

Հեն. — Այս վայրկեանիս կրնայ երթցուիլ, և եթէ կը ներքս որ ես քեզ առաջնորդ ըլլամ...

Կրիկ. — Չէ, չէ, բաւական է ինձ քու պահապանդ:

Հեն. — Ուրեմն քեզմէ միայն այնչափ ժամանակ կը խնդրեմ՝ որ բաւական ըլլայ. բանտարկեալներու վերաբերեալ քանի մը պատուէրներ տալու՝ և ահապաղ հետդ եմ: Դաւիթ, առաջնորդէ իրեն:

Դաւ. — (Կ'ելլեն Կրեկորի ձեռք, և զինուորները կուտտալի ձեռք, որ՝ ելեկէն առաջ՝ կը գրկի զՀոբֆարտտ քարեկամութեամբ յուզմամբ):

Հեն. — (Կարձ յոռութենէ մը վերջն առ Հոբֆարտտ):

— Ախ, Հոբֆարտտ:

Հոբ. — Վիճակը ձգուեցաւ. ամենայն յոյս կորսուած է: Խորհուրդէդ հրաժեշտ առ, ով վեհանձն:

Հեն. — Հրաժեշտ առնուի՝ երբ ստուգութեամբ զիս տեմ որ մեռնելու վրայ ես: Բայց չե՛ս տեսներ որ կ'ուզեն ապահովցնել քու կորուստդ: Այլ օն և օն երկինք. ևս կենդանի, պիտի չայջողին: Դեռ տարակից օրորութիւն ունիւ, և ձեռք առնելու շատ միջոցներ: Ամենայն ինչ պիտի փորձեմ, այս, ամենայն ինչ, թէպէտ և հարկ ըլլալ թողուիլ այս դղեկիս փլատակէն: Ուրս տակ:

Հոբ. — Բայց թէ որ այս վայրկեանս...

Հեն. — Պէտք է որ զքեզ թողու... Կը սպասեն ինձ... կասկած չտան: Վակայն լաւ քան զակէ սրտիդ մէջ խոստմունքս՝ զոր կ'ընեմ: Այս գիշեր, կամ պիտի ազատեմ զքեզ, կամ պիտի մեռնիք միասին: Մնաս բարով, եղբայր (կ'ելլեն շտապաւ մեծ սանդղիկ):

Հոբ. — Մեծահոգի բարեկամ... պիտի չայջողիս զիր պիցնիկ հարուածը՝ որ կը սպառնայ իմ օրերուս: Հայրենեացս և ազգականներուս տէր, կամ մահաւորդ թէ զիս հալածող բազդ, ուզեց որ ես տեսնեմ վերստին այս ափունքս՝ միայն աւելի եւս զորհուրելի ընելու համար իմ կատարածս, և չընպատելու զայն նոր սարսափներով: Ո՛հ դառն վիճակ (ընկ՝ ձեռք կ'իյնայ արքան մը վրայ):

ՏԵՍԻՆ ԶՈՐԻՈՐԻ

ԳՈՐԻՆԸ Պարտիզէն, և Վերիկեն:

Գար. (տաղնապով). — Ճիշդ ահա նա... միայն է... ամենայն ինչ կարծես յաջող է:

Հոբ. — (Կ'ելլեն խոր վիշտաբանութեամբ, կը շարժի մեկնելու ծանրաբայ):

Գար. — (Անքան տուգում եմ... այնպէս լեցուած եմ իմ մտածութեամբս, որ հազիւ կրնամ խօսիլ հետք. Բայց սակայն ստիպուած եմ): Տէ՛ր իմ... (ցած ձայնով և դողդուշուն): Տէ՛ր իմ...

Հոբ. — Գարբիէ՛լ:

Գար. — Ինչո՞ւ այս տեղէ կ'երթաս: Ուզածիդ պէս կրնաս իսկ հոս մնալ: Գնդապետն այսպէս հրամայած է, հաճոյական բան մըն է ինձ զայն քեզ իմացնելու:

Հոբ. — Ենորհակալ եմ ինձ ցուցած սիրտդ, ազնիւ տղայ:

Գար. — Եւ ըսեմ քեզ՝ որ այսքան մտադրութիւնս՝ զոր կը տեսնեմ թէ պարոն Գնդապետ կը ցուցնէ վրադ, կը սրտապնդեն զիս և կը մխիթարեն, վասն զի ենթադրել կու տան ինձ՝ թէ և ոչ զքեզ յանցաւոր կը համարի:

Հոբ. — Ճամբիւն է, այն ազնիւ հոգին անձնատուց կ'ըլլայ բանտարկութեան արհաւիրքը ամորթուն: Բայց ինչ օգուտ է, սահման:

A.R.A.R. @

նուած է իմ բաղդս. և, ոչ անոր ոչ ուրիշնե-
րու կարելի պիտի ըլլայ ազատելու զիս թըւը-
նամիտեան վրէժխնդրութենէն, և մանաւանդ
նենգաւոր Քլաւդէրհաւդի Ռայմոնտէն:

Գառ. — Անոր վրայ չեմ խօսիր... սակայն ու-
րիշները...

Հօիք. — Ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

Գառ. — Ուրիշները կրնան...

Հօիք. — Ի՞նչ բան:

Գառ. — Առանց իրեն գիտնալուն...

Հօիք. — Հնապա, լմնութիւն:

Գառ. — (Շուշնէ կ'հատնի):

Հօիք. — Դու կը դողաս տերեւի մը պէս:

Գառ. — Եւ սակայն բարի գործ մը մտածեցի:

Հօիք. — Ի՞նչ գործ... Բարձրացուր աշուրներդ,
ինձ նայէ:

Գառ. — (Ո՛հ, հաա այն նայուածքը՝ որ դար-
ձաւ գորովալից իմ օրհասական հօրաթորշոյ
անկողինին):

Հօիք. — (Ի՛նչպէս կը փայլի այն աչքը: Եւ
ինչ խորհրդաւոր գագաթով՝ կ'միանամ միշտ՝
երբ կը նայիմ այս պատանւոյս վրայ):

Գառ. — (Արեւացի, Գաբրիէլ, սիրտ տա):

Հօիք. — Գաբրիէլ, ձեռքդ տուր ինձ:

Գառ. (համբուրելով գայն խանդով). — Ո՛հ բա-
րեւոր ձեռք, դու կը վառես զիս գործոյն,
դու կ'ամբապնդես զիս իմ խորհրդողի մէջ:

Հօիք. — Բայց հնապ, մի թողուր զիս այլ ևս
տարակուսած, խօսէ:

Գառ. — Կը խօսիմ... կը խօսիմ... Բայց կա-
մաց... հոս անկիւն մը: Այս տեղս պէտք է
գործել բարին՝ ինչպէս որ կը գործեն չարը
ուրիշներուն վրայ. գաղտագողի և ամենայն
ծածկութեամբ:

Հօիք. — (Ի՛նչպէս կը մոզէ զիս իւր ձայնը):

Գառ. — Ուշ է: Գղեկին դռներն ութին կը փա-
կուին: Դահլանջին խուզարարութիւն պիտի իմա-
ցնէ քեզ այս վայրկեանս: Այն առնէ իմ ազ-
նիւ պապս, այն ձեռքը, որ ես սովորութիւն
ունիմ հայր կանչելու, կու գայ բանալիները
յանձնելու պարոն Գնդապետին, և յիտոյ կը
քաշուի իւր բնակարանը: Երբ մտնեք... մը-
նաւ ըլլան... դու կրնաս հոս դառնալ:

Հօիք. — Այս սրահի՛ս մէջ. ի՛նչ ընելու համար:

Գառ. — Ես քիչ մ'առաւ պարտիզին մէջ էի:
Ահա ճիշդ հոն խորը պատը՝ որ կը միանայ
բերդին այս թևիս հետ: Գժբաղդութենէդ չար-
ժած, ինքրիբն մտածելու վրայ էի այն հա-
նդիքին՝ որ պէտք է գալ մարդ՝ երբ կարող
է անմեղի մը ազատութեան ձեռք կարկառել:
Այսպէս անձամբ անձին խօսելով... մեքենա-
պէս կ'ընթացի դէպ՝ այն փորը տեսակը՝ զոր
պարոն Գնդապետը շինել կու տայ կաղամա-
խիներուն ճամբուն գլուխը: Հոն հասնելով,
տեսայ որ գործաւորներն մինքն պատին մէջ
բացուած ծակէ մը դուրս կ'ելնէր՝ տախտակա-
մածին ցիցերը գետինը մխելու համար: Ո՛հ,
եթէ դժբաղդ մը (ինքրիբն իսկոյն աղաղա-
կեցի), եթէ դժբաղդ բանտարկեալ մը կարե-
նայ հասնիլ մինչեւ հոս...

Հօիք. (սակամայ յոգմամբ). — Ա՛խ, Գաբրիէլ:

Գառ. — Լու՛հ, կ'ազաչեմ (ձեռքին մէկը բերնին
վրայ դնելով). Երախտագիտութիւն քեզ
ցուցնելու փափագին դէմ չկրցայ զնել: Սա-
կայն եթէ կասկածի տակ իյնամ, կրնամ իմ
ձեռք հօրս ոչ սակաւ վիշտ պատճառել: Եւ ըս-
տոյցի ըսելով, որչափ որ իմ գործի մը շար-
ժես, բան մը չէի ըսեր քեզ, եթէ ապահով
եղած չըլլայի, որ ոչ ոք վտանգի մէջ կ'էլ-
նայ ամբաստանութիւն քու փախտեանդ հա-
մար: Այսու՛ պիտի չգիտնան բնաւ ինչ միշո-
ցով իւրոյ տուած ըլլալդ. և եթէ յաշողիմ ա-
զատելու գեղգ, այս՝ իմ կենացս գեղեցկագոյն
օրը պիտի, ըլլայ:

Հօիք. — Ո՛հ գերայխորհիկ մտնող. վեհանձ-
նութիւնդ... (Նշխահն քերծ շշուկ):

Գառ. — Մարդ կու գայ... Անդին... անդին
կեցիր... Լուս... հետս ալ մի խօսիր... Սա-
մուշէն է... Ելիւր ասել... Բայց լուս... կը
կրկնեմ:

Հօիք. (շարժամբ շնորհակալ դրչալով Գաբրիէ-
լի, շուտ մը կը մեկնի):

Գառ. — Ո՛հ ի՛նչպէս խռոված եմ... Զիս հան-
դարտեցնելու պէտք ունիմ (կ'երթայ դէպ ի
հասարակարժը՝ հնային սաւնեղով իւր խառ-
վորիւնը) Ո՛վ կայ հոն ... Ո՛հ ազնիւ Սա-
մուշ, դո՛ւ ես:

Տ Ե Ս Ի Լ Հ Ի Ն Գ Ե Ի Ո Ր Դ

Ստուռէ և Վերին

Սաւ. — Այո, Գաբրիէլ, ես եմ:

Գառ. — Իմ պապս ո՛ր է: Եւ ո՛ր է հայրդ:

Սաւ. — Հայրս Դաւթի հետ է, որ գնաց ամ-
բոցին դռները փակելու, և ճամբուն վրայ,
այցելելու հաւե գինետունը՝ ունեցած լուա-
զոյն գինին՝ կերակուրին բերելու համար:
Դահլանջէն վերջը՝ անոնց դառնալը պիտի տես-
նենք: Բայց այս ի՛նչ ըսել է, իմ սիրուն Գա-
բրիէլ, որ ձեռքդ կը դողայ, և ժամանակի
մը ի վեր, սովորականէն աւելի գունաթափ
ես դժբաղդ:

Գառ. — Է՛հ, ի՛նչ կ'ուզես: Երեք շաբաթ է
միայն՝ որ այս տեղս կը բնակիմ... Հոս ու-
րիշ բան չեն տեսները՝ բայց եթէ թշուառ
ներ. և իմ սիրտս... (պարծենալու համար չէ...)
իմ սիրտս յուզուած է անոնց վրայ: Ո՛հ, շատ
ողբալի կ'ըլլայի, եթէ այս ղղեկն մէջ բնա-
կէի երկար ժամանակ:

Սաւ. — Ճիշդ ես միշտ նոյնը իմ հօրս կ'ըսեմ,
որ դու այս արուեստին համար եղած չես:

Գառ. — Ո՛հ, արդարեւ իրաւամբ կը դատես (ձեռ-
քեն բռնելով և հետը ցած ձայնով խօսելով)
Երեւակայ... որ երբ այս ինեղ բանտարկեալ-
ները կը տննեմ այլազունած, ահաբեկ... հոն
խորը... այն բանտերուն մէջ չղթայակալ...
սարսուռ կու գայ վրաս անոնց վրայ մտա-
ծելով:

Սաւ. — Խեղճե՛ր, կարծես թէ կը տեսնեմ զի-
րենք:

Գար. — Ոչինչ... ոչինչ: (Քող մը ունիմ աշուհերուս վրայ. մահը ստիտ մէջ է):
Սամ. — (Հիմա կը զգլամ՝ այս պատմութիւնը իրեն պատմեալու):

Գար. (ոյժ տալով). — (Պիտի չփախչի, կեցցէ՝ երկինք, պիտի չփախչի: Բայց դարմանն ի՞նչ պէտք ընել... (կը շտապ նահանջիկ զարնելը այն և այն տեղեր, և կը դառնան պահակապաշտը) Նահանջը կը զարնեն: Պիտի ստիպուիմ հոսկէ հեռանալու... և բանտարկեալը... աւրտութիւն. ամէն բան հօրս ըսեմ (երթալու վրայ): Ո՛հ երկինք. Գնդապետը կը դառնայ: Զեմ կրնար այլ ևս շարժիլ: Երկինք, օգնէ ինձ, գթացիր):

Տ Ե Ս Ի Լ Ե Օ Թ Ն Ե Ր Ո Ր Դ

Հենրիկոս և Վերիինը, ապա Դաւիթը, Յակոբը, զինուորացի խումբ մը, և զօրականք վառուած լապտերներով):

Հնն. (կը մտնէ արագութեամբ). — (Ամենայն ինչ ճշմարիտ է, ամենայն ինչ ուղիղ է՝ ինչպէս որ պատմեց Գաբրիէլը: Փախուտը ապահով է, բարեկամը ազատ է և փրկուած):
Գար. (կը տեսնեմ անոր շարժիլը... նորէն ինձ կը նայի... ա՛հ, ա՛հա հայր):

Դաւ. — Ահա տեսիկ, պարոն Գնդապետ, ամբողջին բանալիները:

Հնն. (Կ'առնու գանձը և կը դնէ ստոյղիկին վրայ):

Դաւ. — Կը տիրէ խոր խաղաղութիւն բանտերու բնակարանին մէջ: Դրեկին մէջ ուրիշ օտար չմտաց՝ բայց եթէ համալիրակս Յակոբ իւր ընտանիքովը:

Հնն. — Ա՛հ, կտրին Յակոբը հո՞ս է:

Յակ. — Այո, տէր, հոգեով և մարմնով:

Հնն. — (Անխոսեմ, ես մոռցեր էի...):

Գար. (զաղտուն ուղեկով ելնել). — Ո՛հ եթէ կարենայի պարտէզ դառնալ, դարանի կը նըստի...):

Դաւ. (արգիլելով զինքը). — Եւ դու ո՞ր կ'երթաս. սպասէ ինձ որդեակ իմ:

Հնն. — Յակոբ, Գեորգ ընկերդ ալ դրեկին մէջ է: Յակ. — Այո, տէր:

Հնն. — (Գեորգ աւելի արթուն և քաշաւորտ է):
Գնա նոյննապաշտ մատուրէ իրեն՝ որ նաւակովը երթայ ծովափուկը՝ աւերակներուն ետեւ, ուստի քիչ ատենէն պիտի մեկնի հրամանովս:

Յակ. — (Խեղճ Գեորգն ընթրիքը կորսնցուց):
Կ'երթամ շուտ մը: (Ինծի համար ազգէ՛ր որ Գեորգը ընտրեց): Սակայն, տէր, դրեմ մէկը որ ինձ դուր բանայ, ապա թէ ոչ...:

Հնն. — Դաւիթ, ահա ծովագնաց դրան բանալին: Հետն ընկերէ, և յետոյ ինձ դարձուի:

Դաւ. — Կը ծառայեմ իսկոյն: Պարոն Գնդապետ, ինձ և որդւոյս այլ ևս պէտք ունիմ:

Հնն. — Ո՛հ, դուք ամէնքդ ալ քաշուեցէք:

Դաւ. — Եկուր, Գաբրիէլ:

Գար. — (Այս դռնէս պիտի չբաժնուիմ):

Անկնք. — Գրիշը բարի:

Գար. — (Իմ խեղճ հայրս, ա՛հ, ուր թէ մեռնէի. բայց բանտարկեալը պիտի չփախչի):
(Հենրիկոսն զատ ամենքը կը մեկնին հաւատարեմով: Խոր գիշեր է. Թատրը խառաւ, լաւամտ է, ձեռքունիկ գերտննարեւ կախուած լապտերով մը միայն լռաւառութեամբ ըլլալով):

Տ Ե Ս Ի Լ Ո Ւ Թ Ե Ր Ո Ր Դ

Հենրիկոս, ապա Հոփարտոս մեծ յօդիկի մը մէջ փարքուած:

Հնն. — Եկուր, Հոփարտոս: Եղծաներդ խորտակելու վայրկեանը կը մօտենայ:

Հոփ. — Ո՛հ Հենրիկոս, քու վիճակդ զիս դող կը հանէ:

Հնն. — Անոր վրայ չմտածեք: Արդէն Քլաւդերազն նոր արդի տաքած լուրերով, քիչ մ'առաջ կրնայի եւ ուրախացնէ զքեզ գեղեցկափայլ յոյսերով: Գնա, Հոփարտ, միացիր ընկերներուդ հետ, ցուցուր զքեզ հպարտակերուդ. և քու տեսիլդ յաղթանակի նշանն ըլլայ:

Հոփ. — Իմ արդարամէտ դատս կ'առաջնորդէ ինձ, և բարեկամութիւնը վեհազոյն կ'ընէ զիս իմ անձէս: Թէ յաղթեմ, թէ յաղթուիմ, դու պիտի ըլլաս միշտ իմ ապաւորարար:

Հնն. — Զազիր թէ ելնես պատիւ ծակէն, դարձիր կազմով, և հասիր մինչեւ հին ամբողջին աւերակներուն: Հոն պիտի գտնես նաւակար մը իւր մակուկովը: Հիմա հոն պէտք է հասած ըլլայ: Գեորգն է, որ այս պատուէրս կը դնէ լիովին տնօրէնութեանդ տակ (կոչ տույ իրեն թողոր մը): Այս այս գէնքերս. սակայն չգործածեմ՝ բայց եթէ վերջին վտանգին. առ նաեւ այս ոսկիս, առ, կ'ըսեմ: Ամէն բան պէտք է նախատեսել: Այ ուրիշ բան չկայ, գնա:

Հոփ. — Բարեկամներու մէջէն դիւցազն:

Հնն. — Գրեմ զիս անգամ մ'ալ:

Հոփ. — Եթէ վերջինն ըլլայ:

Հնն. — Երկինք պիտի միացնէ գմեգ:

Հոփ. — Հենրիկոս:

Հնն. — Հոփարտոս (կը զրկուի մեծ յուզմամբ, և Հոփարտ կ'իկնէ): Ո՛հ Աստուած իմ, կեանքս առ. բայց եթէ բարեկամս... — Ահա մօտեցաւ նա Դաւիթի տանը... Ծռէ, վտանգի կրնան նշմարել զքեզ այն պատուհանէն... այդպէս... ա՛հ անցաւ... հասաւ ահա վանդակեայ դրան... կը բանայ զայն... հիմա իւր փախուտը ապահով է: (Ներսէսն ուժգին տոնամայն կը շտափ): Երկինք, ի՛նչ շատաչ է այս:

Տ Ե Օ Ի Լ Ի Ն Ն Ե Ր Ո Ր Դ

Գարբիէն և Վերիմեն:

Գար. (Ներսիս). — Կեցիր, կեցիր:
 Նեն. — Եւ ուստի՞ կը փրթի այս աղաղակս:
 Գար. (Վազելով). — Կեցիր, կեցիր:
 Նեն. — Գարբիէն...

Գար. — Ահ, պարոն Գնդապետ... օգնութիւն:
 Բերդէն բանտարկեալ մը դուրս կ'ենէ: Օգ-
 նութիւն:

Նեն. — Ի՞նչ կ'ըսես, ի՞նչ կ'ընես:
 Գար. — Անդիէն... անդիէն կը փախչի... րն-
 թանախ... Ո՞չ երկինք, ահա վանդակեայ
 դուռը կը փակէ (կը շտուի վանդակեայ դռան
 փակիչը):

Նեն. — (Աղատեցաւ, ազատեցաւ):
 Գար. — Ախ, իմ հայրս կորսուած է: Զէնք ա-
 ո՞ղք:

Նեն. — Երկրից անուամբը:
 Գար. (Ի ժուռ). — Իմ հայրս. ազատէ իմ հայրս:
 Նեն. — Աղաղակ դնե՞ր կը կորսնցնէ:
 Գար. (Գարշառիւքով ելնելով). — Ի՞նչ կը լսեմ.
 դու ես համամիտ:

Նեն. — Կ'աղաչեմ:
 Գար. — Մտիկ չեմ ընէր քեզ... Իմ հայրս...
 զէնք առէք... Իմ հայրս (զանգակին կա-
 խառն շարան կը տնկնէ) Ո՞չ երկինք, շնոր-
 հակալ իմ քեզ, նա չփախչի պիտի: (Կը խո-
 շանայ ձեւը ցնկնորէ):

Նեն. — Կեցիր... ահ կեցիր:
 Գար. (ձեւը ցնկնելով). — Ապանէ զիս, բայց չեմ
 թողուր:

Նեն. — Նենգո՞ղ, դողա՞ (կը շտուի հրազանի
 հարուածներ և շտուի ներսէն) Ախ, մատ-
 նուեցանք:

Գար. (Ներիկոսի բազկացը մէջ). — Ազատեցի
 հայրս:

Տ Ե Ս Ի Լ Տ Ա Ս Ն Ե Ր Ո Ր Դ

Կրկնոր, Թում, Դա:իբ, Սամուէն, Հաիքարտ,
 Յակոբ, Զորականք, և Վերիմեն:

Կրկն. — Աղմուկը դադրի: Դուք ամէնքդ ալ
 սիրտ առէք: Արդէն զոհակը զօրականներէ
 պաշարուած էր, և բանտարկեալը փախչիլ չէր
 կոնար: Ամէն բան գիտէի:

Նեն. — (Ո՞չ բաղդ):
 Կրկն. (Հերիքիկոսի առջեւն անցնելով). — Այո,
 ամենահաւատարիմ պարոն Գնդապետ, ամէն
 բան իմացայ: Ահա բանտարկեալը: (Կ'ենէ
 Հաիքարտ Զորականաց մէջ):

Գար. — (Ո՞չ երկինք. հիմա կը դողամ՝ իբրեւ
 թէ ո՞նիր մը գործած ըլլայի):

Կրկն. — Երկար ժամանակէ հետէ, պարոն Գըն-
 դապետ, կը կոսկածէր վրադ Ռայմոնտ, և
 մինչդեռ խռկաբարները կը շարժին և յա-

ւակնութեամբ կը փորձեն զինքը կործանելու
 և բնաջինջ ընելու, շատ կարեւոր է իրեն՝ որ
 ճաննայ իւր մարդիկը՝ որոնցմէ ստիպուած է
 ծառայութիւն ընդունելու: Արդէն գիտէինք՝
 թէ Հռիփարտոս երբեմն քու սիրելագոյն բա-
 րեկամդ էր, և այլ իս չէիր տարակուսիր որ
 այս պարագան... ի հենուկս քու պարագիդ,
 յաղթանակել շտաբ քու հրաբորորք զգացում-
 ներուդ:

Նեն. — Արդարապէս դատեցին զիս, և կը պար-
 ծիմ անոր վրայ: Կը ցաւիմ միայն՝ որ չի
 կրցայ զինքն ազատել:

Կրկնոր. — Ես գուշակած էի այդ դիտաւորու-
 թիւնդ: Զանցեցիր հիմա յիս Քրիզիֆուրդուսի
 կրեկորը, հանրային այցելու և մտերիմ բա-
 րեկամ՝ այս երկրներուս աւատառու Ռայմոնտ
 կոմսին, որ կու տայ ինձ այս բերդիս առ ժա-
 մանակեայ հրամանատարութիւնը, պատուե-
 լով՝ որ հաղորդեմ ամէնուն քու յայտնի հրա-
 ժարականդ:

Հաիք. — Գժեցողք Հենրիկոս:

Կրկն. — Գաղով եղբրան՝ զոր գործեցիր, խորհրդ-
 դեան կ'իյնայ վճիռն արձկելը: Հիմակուհի-
 մայ, այս վայրկեանէս դու իմ բանտարկեալս
 ես և կը հրամայեմ որ սուրը յանձնես ինձ:
 (Թում կ'ընդունի զայն) Եւ քեզ, առաքինի պա-
 տանակ, քեզ հրապարակաւ իմ հաճութեանս
 վկայութիւնը կու տամ:

Գար. — Ի՞նչ: Ո՞չ տէր:

Հաիք. — (Ի՞նչպէս. Գարբիէն՝ զիս մատնել է):
 Կրկն. — Դու մեզ մեծ ծառայութիւն մ'ըրիր:
 Եթէ ես կոմսին դանն անգիտանայի, քեզ
 միայն պարտական պիտի ըլլայի որ այս ահա
 գին յանցաւորիս ձեռքակալումը: Պիտի հրա-
 տարակեմ քու այս գեղեցիկ գործդ, և կը
 խոստանամ, որ պիտի վարձատրուի՝ ինչպէս
 արժան է՝ քու հաւատարմութիւնդ:

Հաիք. — Ահ, Գարբիէն, դու մատնեցիր զիս:

Նեն. — (Մատնիչ վատշուէր):

Կրկն. — Դու, պարոն կոմս, այս գիշեր իսկ
 պիտի տարուիս ի Քլավէրհաւը, և հոն համար
 պիտի տաս ընթացքիդ: Հիմակուհիմայ բը-
 նակարանդ քու բանտը ըլլայ (կը մեկնի):

Նեն. — Գիտեմ, թէ ինչ ճակատագիր պահուած
 է ինձ:

Հաիք. — Հենրիկոս, գրկէ զիս:

Նեն. — Մնաս բարով, Հռիփարտոս: Կ'ուզէի
 զքեզ ազատել. հիմա մասնակից պիտի ըլ-
 լամ քու բաղդիդ (կ'ելնեն):

ՀԱՆԴԷՍ ԵՐՐՈՐԴ

Հայաստանեակ գորացի ղեկավարներն են հայաստանի հայադիր կողմերը շրջապատում են բանտերով, որոնց դռները կը տեսնուին հաստ փակարկներով կղպուած:

ՏԵՍԻՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԳԱՐԻԲԷՆ միայն: Վարագորին բարձրանալուն ստոյի մը ջով նստած պիտի ըլլայ: Քիչ մը ժամանակուան հետք բռնեն բանտում ըլլալը կ'ընեն: Բայց միանգամայն խռոված կը բռնեն գարնունը երազով մը: Ստոյին վրայ փառած կանքող մը կայ, և երկու ատրձա՝ նակնել, և միւս կողմը՝ ստոյիկի մը վրայ՝ գրեղն կարնէրքը պիտի գտնուին:

Գար. (երազելով). — Ո՛հ երկինք. կեցի՞ր: Հո՛ք քարտոս է, իմ բարեբարս է: (կը գարնեն դռնը խորհն և Գարիբէ կ'արթննայ վեր ցատկելով) Ա՛հ, ո՛ր եմ եմ ես: Ի՛նչ ահաւոր երազ (նորին կը գարնուի) Գուռը գարկին. հայրս է արդեօք:

Թով. (նկրակ). — Բաց: Պահանորդ սպայն: Գար. — Պահանորդ սպայն: Ա՛յսպէս չուս... Ի՛նչ յիշուի արդէն ցորեն կ'ըլլայ (ձաւորն կ'եր անունով ետ կը շաշուի, կանքողը կը մարե, և կ'երբայ բանալու):

ՏԵՍԻՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԹՈՄ, ԶԻՆՈՒՆՆԵՐ, և ՎԷՐԻՆԵՆ:

Թով. — Բարի լոյս, Գարրիէ: Ըսէ՛, ո՛վ էր այս գիշեր պահպանութիւն ընողը:

Գար. — Ես ինքնին, պարոն, վասն զի խեղճ ծեր հայրս՝ դեկին դռներուն պահպանութիւն ըրաւ:

Թով. — Քաջ և ազնի պատանի մըն ես: Մեղք՝ որ այս առեւի տեղերս կը գտնուիս: Բայց դառնանք մեզի. կու գամ ես այս բանտերուս ներսերը դրուած պահանորդները վերցնելու, միտքս արդէն կը հասկնաս: Շնորհք ըրէ՛, բաց: Գար. (բանալով աչ կողմը դռն մը). — Պարոն, անցի՛ր:

Թով. (տեսնելով երկու ատրձանակները). — Թշուառութեանս. լաւ գիտեալ եմ, կարծեմ. ո՛հ, իրաւունք ունիս: Երեկուան գէպը ցուցուց՝ որ ո՛ր և ի՞նչ գգուելութիւն անբաւական է: Գար. — Հօրս գէնքերն են:

Թով. (կը ցածցնէ ձայնը). — Ի՛նչ, կը վախնամ՝ թէ նաեւ այս օր չառ տաք օր մը պիտի ունենանք... կրակ... կրակ... միտքս կը հասնուի. չալլան Բալվէրազէն գէշ լուրեր առինք: Կրեկոր ստսովի կատաղութեան մէջ է, և կ'ըսուի թէ Հեյրիկոս...

Գար. — Ի՛նչ կ'ըսուի Հեյրիկոսի վրայ: Թով. — Պատերը կը խօսին... ուրիշ բան չեմ ըսեր... (գինուորներուն) Եկե՛ք ետեւէս: (Գարրիէի). Աշտարակին դռնէն դուրս կ'ընենք: Գար. — Ինչպէս որ կ'ուզես (կը մտնեն, և ինքը կը փակէ): Ո՛հ, ապահովապէս իմացած պիտի ըլլան թէ պակտը է Գնդապետն: Եւ արդեօք ինչպիսի՞ լուրեր ընդունած պիտի ըլլան: Շփոթութիւնները նորէն կը ծագին, եւ կը դողամ իմ դժբաղդ բարեբարս համար... Ա՛հ ներքին խռովութիւն մը կը գուշակէ ինձ... (կը գարնեն):

ՏԵՍԻՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԱՌԻ և ՎԷՐԻՆԵՆ:

Գար. (վշտանալով). — Վա՛յ ինձ, որդեակ, այլ ևս կարող չեմ: Գրեկին մէջ այս գիշեր ոչ ոք կըցաւ քանալ, և յետոյ՝ գիտէի թէ դու հոս ես, և ընաւ հանգիստ չէի:

Գար. — Ա՛խ հայր իմ. ասկէ աւելի տագնապալից գիշեր չէի անցուցած:

Գար. — Ի՛նչ. հոս ներսը ուրիշ բան մը հանդիպեցա՞ւ:

Գար. — Ձէ՛, հայր իմ:

Գար. — Բժժը տանի: Որեմն առանց պատճառի մի՛ վախցնէր զիս: Հիմա վերցուր անկէ այն ատրձանակներն, և դէր յայն ստոյին արդիկին մէջ: Հոն մէկը անոնց չի դաշուի, և ես պիտի գործածեմ զանոնք առաջիկայ գիշեր:

Գար. (զանոնք արդիկիին մէջ դնելով). — Բայց նորէն ի՛նչ հանդիպեցաւ դեկին մէջ, որ ոչ ոք կըցաւ քանալ:

Գար. — Կէս գիշերուան դէմ լսուեցաւ երթնել կը զինուորներու, ծառաներու, զօրականն. բռն...

Գար. — Իսկ պարոն Գնդապետը:

Գար. — Զինքն ի Բալվէրազ տանող ուղեկիցներն յարկուր և ցրտեցան եղեր են՝ Միլվուտի իշխանին պաշտպաններէն, և կ'ըսուի թէ ինքն հիմայ այն քաջ և հաւատարիմ հրապանակներուն զուլուն է, և թէ հոն հասնելուն պէս՝ Հո՛ք քարտոսի հետեւողներուն հետ միացած ըլլալ, և գնելը ձեռքը՝ բռնապարսկ կաւ ծանուցած ըլլալ նեղաւոր բանասիրի իւր անկումը, և հրատարակած մեր հին օրիւնաւոր իշխանին փափագին վերադարձը:

Գար. (ուրախաշարժով). — Կարելի՞ է:

Գար. — Մի՛ բարձրացնէր ձայնդ:

Գար. — Մի՛ վախճալ, միայն եղբ:

Գար. — Այս տեղերուս մէջ երբեք միայն չենք: Գար. — Բայց ըսէ՛, կ'աղաչեմ, թէ կրնանք տակաւ յուսալ որ այն թշուառ բանտարկեալն ազատի:

Գար. — Սուրհանդակները ժամէ ի ժամ իրաւոր յաջորդեցին մինչեւ լոյս: Բոլոր նամակները գաղտնի են. սակայն գիշերուան միջոցը իրենց շատ անգամ տուած և ետ առած հրաւաններէն դատելով, կրնանք պատճառաբան...

նույնիմամբ մակարեերը՝ որ բերուած լուրերը՝ այն թշուառին վիճակին՝ այնչափ նպաստաւոր չեն։ Քանի մը շոկատներ հասան, կրկնեցին, մահաւանդ թէ երեքնեցին բոլոր պաշտօնողները։ Կրեկոր երկու անգամ ելաւ անձամբ քննելու ծովեզեր պահապանները։ Վերջապէս երբեք չդադրեցանք դռները բանալէն և փակելէն, գիշերապահ գինուորները դիտելէն և սորհանդակներուն հրամանները ստուգելէն։ Մէկ խօսքով, կը թուի թէ կը սպասեն հոս յարձակման։ Այս գիշեր ամրոցին պաշտօնեաներէն այլ և այլ ձերբակալութիւններ ըրին։ Երկու մարդիկ՝ որ պատուարներուն մօտեանալու փորձ կը փորձէին՝ ձեռք ինկան, տարուեցան ծովեզեր, և շուտ մը հրացանի բռնուեցան։

Գար. — Ի՞նչ անգթութիւն։

Դաւ. — Անոնց վրան այլ և այլ թուղթեր գրուեցան, որոնք քննուեցան իսկոյն, և որոնց համար Կրեկոր մեր բանտարկեալին նոր հարցուփորձ ընել տուաւ։

Գար. — Ա՛յս գիշեր։

Դաւ. — Լուսնալէն ժամ մը առաջ, Ես ինքնին առաջնորդեցի իրեն իւր բնակարանը, և թեւ իւր բանտը ասկէ տարած ըլլան։

Գար. — Ո՛չ, հայր իմ։

Դաւ. — Ուրեմն դեռ զղկիւն մէջ պիտի ըլլայ։ Կարծեմ, զաւակ, թէ այս մարդուն կորուստենէն կամ ազատութենէն կախուած համարին իրենց սեծագոյն չանեն։

Գար. — (Եւ ես գիշերը իրենց դահիճներուն ձեռքը տուի)։ (ցառով)։

ՏԵՍԻՒԼ ԶՈՐՐՈՐԻ

ՍԱՄՈՒԷԼ, ՍԱԼԱ և։ Վերինը։

Սաւ. (հասարակածէն դուրս՝ կանչելով)։ —

Գարբիէլ, ո՛ւր ես։

Դաւ. — Ի՞նչ է այս։

Գար. — Ո՞վ է այսպէս ուժով կանչողը։

Սաւ. (ինչպէս վերի)։ — Գարբիէլ, Գարբիէլ։

Գար. — Աստուած իմ, Սամուէլի ձայնն է։

Դաւ. — Գնա՛ տես։

Գար. (իջրայ կը բանայ)։ — Ի՞նչ եղած պիտի ըլլայ արդեօք։

Սաւ. (յուսահատած)։ — Ա՛խ Գաւիթ, իմ խեղճ հօրս վրայ գոթ ունեցիր։

Դաւ. — Ի՞նչ հանդիպեցաւ իրեն։

Գար. — Ի՞նչ նոր բան կայ։

Սաւ. — Ձերբակալեցին գիշերը։

Դաւ. և Գար. — Ձերբակալեցին։

Սաւ. — Եւ անա, հոս կը բերեն։

Սաւ. — Խեղճ հայրիկ։ Անպիտան գինուորներ։

Դաւ. — Բայց ինչպէս կրնայ հաւատացուիլ որ այն խեղճ մարդը...

ՏԵՍԻՒԼ ՀԻՆԳԵՐՈՐԻ

Սպայ մը խմրով մը, կը բերէ գՅԱՌԵ, և Վերինը։

Յակ. — Ախ սիրուն զաւակներս, և դու ամենա սիրելի կնքահայրս՝ որբացէ՛ք զիս վասն զի հիմա ինձ համար լծացաւ։

Դաւ. — Մի՛ վախեր։ Ի՞նչ բան կայ։ Մենք կը շանահար...

Յակ. — Ա՛լ դարման չկայ։ Իմ որդիներս որբ են։ Անգամ մը այսպիսի մարդկան ձեռք ինկած, ալ ուրիշ բան չի մնար՝ բայց ինք՝ գինքը Աստուծոյ յանձնել և կտակը չինել։

Սաւ. — Մի՛ լար, հայրիկ, ամենուն համար Աստուած կայ։

Սաւ. — Եթէ մէկուն չարիք մը չըրիր, ի՞նչ բանի համար գեղճ պիտի պատեն։

Դաւ. — Է՛հ, հանդարտ։ Գիտեմ՝ ես թէ աղուալ մըն ես, բայց կեցցէ՛ երկինք, գիտեմ նաև որ քու պարտուող ճշդութեան մէջ և հաւատարմութեանը՝ առանց վերապահութեան՝ կրնամ երաշխաւոր ըլլալ քեզ համար։

Յակ. — Է՛հ, բանը հոն չէ, սիրելի կնքահայր։ Բայց չէ՛ս հասկնար որ բոլոր այս ձախորդութիւններուն պատճառն այսօրուան տօնն է։ (յուսահատելով) Ամէ՛ն տարի, ամէն տարի այսպէս։

Դաւ. — Բայց ստուգիւ, պարոն սպայ, շնորհք ըրէ՛ յայտնէ ինձ...

Սպայ. — Միթէ՛ չէ՞ս գիտեր որ այս նաւավարս անուղղակի կերպով օգնեց Գնդապետին փախըտեանը։

Գար. — (երկինք)։

Դաւ. — Ա՛հ, ուրեմն Գնդապետն իրաւ փախե՞ր է։

Սպայ. — Եւ փախաւ ասկէ կախում ունեցողի մը հետ մէկտեղ։

Յակ. — Բայց ես՝ ինձ տրուած հրամանները կատարեցին։ Ես ի՞նչ գիտեի...

Սպայ. — Բաւ է այսչափ (տուրք մը կու տայ Դարբի) Կրեկորի հրամանն է՝ այս՝ գինքը բանտ դնելու՝ մինչև որ քննուի իւր ընթացքը լաւագոյն կերպով։

Դաւ. — Է՛հ, մէկդի՛, մի՛ յուսահատիր, որդեակ իմ, ինչ որ ասկէցա, քեզ բնաւ չարիք մը չհանդիպիր. բայց հիմալուհիմայ...

Յակ. — Հիմալուհիմայ կը պատրաստուիս զիս վաղեպակին մէջ դնելու։ Ախտոս ինձ (դուրս կը շարժուի աղմուկի արտապաններ, և քմրռակի դուրս)։

Գար. (որ զմեռած պիտի ըլլայ)։ — Հայր իմ, անա Կրեկոր այցելու։

Դաւ. — Սիրելի Յակոբ, համբերութիւն ունեցիր... բայց...

Յակ. — Է՛հ, կը հասկնամ միտքդ։

Սաւ. — Ո՛հ, հայրս (գրկելով)։

Սաւ. — Ձիս ալ հայրիկին հետ բանտ գրէ՛ք (սաստիկ կու լայ)։

Դաւ. — Սիրտ առ, ես կը խօսիմ հանրային այցելուին հետ, և կեցցէ՛ երկինք՝ պիտի ընդունի իմ երաշխաւորութիւնս։

Յակ. — Կնքահայր, զիս շատ սե տխուր բան տի մէջ չդնես, կ'աղաչեմ:

Դաւ. — Դղեկին ամէնէն աւելի զեղեցիկ բանտը քեզ կու տամ: Դայէ:

Յակ. (նս քաշուելով). — Ի՛նչ հաճելի զեղեց-կութիւն:

Դաւ. — Ե՛տու, շո՛ւտ, ինքն եկաւ:

Յակ. — Ա՛յ դեղ դարման չկայ (կը գրկէ որ-դիքը շաղով, և կը մտնէ բանտը, յետոյ Դաւ չէր դուռը կը փակէ: Դափսիւն քմրկի):

ՏԵՍԻՆ ԿԵՅԵՐՈՐԴ

ԿԵՅԵՐ, ԷՆԵՆԵ ԹՈՒՄ, և ՍԱՅՔԻ:

Սամ. (ծուրը դնելով Սահակի հետ). — Ա՛հ, տէր, թողութիւն իմ հօրս համար:

Սահ. — Ենորձք՝ հայրիկիս համար:

Կրեկ. — Ի՛նչ է այս պատահիս (առ Դաւիթ):

Դաւ. — Տէր, այս այն խեղճ նաւավարին տը-ղան է, զոր ձերբակալել տուիր:

Կրեկ. — Անձը:

Դաւ. — Ա՛յ, և կրնամ երդնուլ...

Կրեկ. — Խօսք չուզեր, եթէ ինքը յանցաւոր չէ, կ'ազատի:

Սամ. — Բայց տէր...

Կրեկ. — Վերուցէք առջեւ այս երիտասարդը:

Սահ. — (Ի՛նչ չար մարդ է):

Սամ. (մէկ ձեռքը անոր բերնին դնելով). — Լա՛հ:

Դաւ. — Գնա՛, Սամուէլ, և դու ա՛յ ազնիւ գա-ւադ: Եւ դու, Գաբրիէլ, տար զիրենք դիր բնակարանը:

Գաբ. — Եկէ՛ք:

Դաւ. — Յակոբի վրայ խօսելու ժամանակը չէ այս: Բայց հանգիստ կեցէ՛ք ես պատասխա-նատու կ'ըլլամ քու հօրդ:

Գաբ. (դուրս կը տանի գլխաւորի և գլխահի): Կրեկ. (կ'սկսարկի սպային քաշուելու). — Դաւ-իթ, հետդ խօսելիք ունիմ:

Դաւ. — Ի՛նչ կը հրաժայես:

Կրեկ. — Քու փորձումը արժացող՝ իմ բոլոր վստահութեանս զքեզ արժանի կ'ընէ: Կարեւ-ւոր է որ աչքիդ առջեւ զնեմ մեզ սպառնացող վտանգը: Յոյսս դրած եմ հպատակութեանդ և հաւատարմութեանդ վրայ:

Դաւ. — Տէր, երեսուն տարի ծառայեցի թէ՛ այս թէ՛ միւս աւատաւորին, առանց բնաւ պարտ-քէս պակսելու:

Կրեկ. — Փլավէրհաւ խոտմութեան մէջ է:

Դաւ. — (Եւ ես ուրախ եմ):

Կրեկ. — Փաղաքին մեծերն ապստամբները կը պաշտպանեն: Հենրիկոս անոնց զլուխն է:

Դաւ. — (Ի՛նչ զեղեցիկ լուր):

Կրեկ. — Դա կը սպառնայ մեզ. և այնպէս քաջ տեղեակ է տեղերուն, որ արգիւնց ամէն հա-ղորդակցութիւն մեր իշխանին հետ, այնչափ որ մեր գործողութիւններն իրեն իմացնելու համար, ուրիշ միջոց չի մնար մեզ՝ բայց եթէ վտանգի նշանը:

Դաւ. — (Այս չէ՛ր գիտեր):

Կրեկ. — Ինձ այնչափ վախ չէր ազդեր Հենրի-կոս դրուժանը՝ եթէ նաեւ հոս թշնամիներէ պաշարուած ըլլայինք: Ա՛յո, նաև մեր մէջն իսկ անոնցմէ կը գտնուին, բայց ձեռքս ու-նիմ ոչ սակաւ պատանդներ, և վայ անոնցմէ լաւագոյններուն, եթէ զինուց բազդը անոնց նպատաւոր ըլլայ: Անոնցմէ վատասիրտը՝ զինը կը հորսնցնէ յաղթանակէն առաջ: (յե-տոյ կ'ուղղէ խօսքը մերք այս մերք այն զի-նուորին). Թո՛ւմ, պատուիրէ որ Սպայ մը ա-րեւելեան աշտարակը ընէ, սե դրօշը պարզել տայ, և մերթ ընդ մերթ թնդանօթ մը իմացնէ ի փլավէրհաւ մեր կացութիւնը: Դու, Որսա-նոյ, զրկէ սուրհանդակ մը՝ որ ըլլայ այս թուղթիս տանողը:

Սպայ. (զարմացած կ'երևի):

Կրեկ. — Զարմանք մի ցուցներ: Գիտեմ՝ թէ պիտի բռնուի թշնամիներէն, բայց ճիշդ թէ ուզածս այս է: Այս թուղթս պիտի համոզէ՝ որ զգնելու մէջ գործադրութիւն մը չէ հան-դիպած և ոչ հանդիպելու վրայ է: Թող հրա-մաններս կատարուին, և իսկոյն դարձիւր, հետդ խօսելիք ունիմ (կու տայ իրեն րուդ-ը):

Սպայ. (կը մեկնի, յետոյ քիւ տտնեմ և կը դաւ-նայ):

Դաւ. — (Լաւ է: Այս յապաղումս կրնայ օգ-տակար ըլլայ բանտարկեալներուն):

Կրեկ. — Դու, Դաւիթ, գնա իմ բնակարան, առ բանտարկեալը, բեր այս սրահիս մէջ, և շարունակէ մեծ զգուշութիւնը իրեն վրայ:

Դաւ. — Ի՛նչպէս, տէր: Այս սրահիս մէջ, և ո՛չ բանտարկեալներուն բնակարանը:

Կրեկ. — Հաւատարապէս այս տեղս ալ ապա-հով է: Աւելի ևս ազատութիւն տուր իրեն:

Դաւ. — (Ի՛նչ անսովոր զթաւրութիւն):

Կրեկ. — Կատարէ նաև իր բոլոր փափկագնե-րը: Ամէն բանէն աւելի կը պահանջեմ՝ որ այս զոնկիս մէջ ամէնքը գիտնան ինչ կերպով կը հրամայեմ քեզ՝ որ հետը վարուիս: Հան-դեճ մայտն խիստ պահպանութիւն ըրէ վրան. և մտածէ՝ որ քեզ միայն և քու որդւոյդ կը յանձնեմ անոր ծառայելու և անոր վրայ հըս-կելու պարտաւորութիւնը:

Դաւ. — Մեր պարտքը կ'ընենք:

Կրեկ. — Գալով իրեն կերպկերպներուն՝ պատ-շան հրամաններն արդէն տուի: Փութա ու-րիմ, և գնա առ զինքը:

Դաւ. (Մարդասիրութիւն կ'ուզէ ցուցնել, բայց իւր դէմքը կը մատնէ զինքը). (կ'ընէ հաւա-րախաճեմ):

Կրեկ. — Ստեփան, մտիկ ըրէ: Հոգեբարտոս պէտք է մեռնի. այս է Բայմոնտի հրամանն, և պէտք է շուտ ըլլայ անոր մահը՝ մեր թշնամի-ներուն խորհուրդներն ի գերե հանելու համար. բայց ամէն բանէն աւելի պէտք է զազտիք ըլ-լայ, վասն զի չըլլապատուած ենք իրեն անձ-նանուէր մարդիկներէն: Հենրիկոս տեղեկութիւն կ'ընայ առնուի և իւր յուսահատութիւնը մեզ ըլլալ աղիտաբեր:

թո՛ւմ. — Հիմա ուրեմն...

Կրեկ. — Հիմա ուրեմն զիտես դու թէ սովո՞ւ
բարսր ինչ տեսակ տանջանք կը գործածենք՝
աներեւոյթ ընելու համար զանոնք՝ որոնց մահը
հարկ է ամէնէն ծածուկ մնայ: Երբ Հոսի-
քարոտս հոս դարձած ըլլայ, դու իրեն կերա-
կուր բերել կու տաս, և դու անձամբ Գարբիելի
կը յանձնես թունամուրած ըմպելի՛ն՝ որ իրեն
պիտի տայ: Դժանն ըլլայ թնդանոթի հարուած
մը: Զգուշացիր Գարբիելի բառ մ'ըսելու, այն
պատասխին նոյն իսկ անմեղութիւնն ըլլալով,
կասկածն իրմէ օտար է, և Հոփքարտոս բնա-
պիտի չկարենայ տարակուսիլ մահն անկէ ըն-
դունելու: Ես պիտի չմօտենամ այս տեղոյս,
մինչեւ որ...

Թո՛ւմ. — Մարդ կու գայ (Դաւթի բնակարանը
կ'երբայ):

Կրեկ. — Լաութիւն, և էլնենք (կ'երբայ միշտ
կողմը):

Տ Ե Ս Ւ Լ Ե Օ Թ Ն Ե Ր Ո Ր Դ

ԴԱՒԻԹ ՀՈՒՐԱՐՏԻ ճեւտ կը մօտէն, մինչդեռ
Կրեկո՛ր որ կ'ելլէ՝ կարեկցութեան կեղծաւոր
դէմքով իրեն կը նայի, և սա կը համարուի,
տասխանէ իրեն արձամարմնաց՝ շարժման:

Հոփք. — (Հենրիկոս փախե՛ր է... Պատճառը
կը գուշակեմ, կը տրոգէ՛ սիրտս և կը դողամ
իւր բազդին վրայ):

Դաւ. — (Ինչպիսի՛ տխուր յուսահատութիւն կը
տեսնուի բոլոր իւր կերպարանքին վրայ: Գաբ-
րիէլ իրաւունք ունի՝ իւր անուական և սի-
րայիւր դէմքը կը գործէ և լացնել կու տայ:
Պէտէ է դրդուեցնել զինքը): Տէր, անաս դու,
եթէ կը հաճիր, այս սրահիս մէջ կրնանք զօրը,
և յետոյ հանգչելու համար՝ փոխադրուիլ այն
սենեակը (ցուցնելով ձախակողմը) որ հան-
գիտս է, օդաւէտ և լաւ կանաչաւորում:

Հոփք. — Կը յուսայի ես՝ որ զիս մահուան տա-
նէիր:

Դաւ. — Մահուան: Ի՛նչ կը մտածես դու, մա-
նականք թէ կրեկո՛ր այցելու՛ն՝ յանձնարարեց
մեզ որ կարելի եղած խնամքը ցուցնենք վրադ:

Հոփք. — Ի՛մ վրաս:

Դաւ. — Այո, յայտնի է: Ես պատուէր ունիմ
հետզ վարուելու մեծագոյն մարդավարու-
թեամբ: Եւ թէ ինձ, և թէ անոր Գարբիելի
յանձնուած է ծառայելու քեզ՝ ինչ բանի որ
պէտք ունիս: Խնդրէ ուրեմն, և մինք մեր
պարտքը կ'ընենք:

Հոփք. — (Հիմա միտքս կու գան Հենրիկոսի
պազարարութիւնները: Ահաւասիկ մահուան
կարապետ գիտութիւնը):

Դաւ. — (Տարօրինակ է, որ իմ ըսածներուս
հակառակ, ինքն ալ աւելի կը տխրէ):

Հոփք. — (Ի՛նչ ահագին նեղութիւններ է այս. ան-
տեղներու ձեռքով՝ թշուառ մը սպաննել, Ի՛նչ
սովաւում, գէթ կարենայի այս մարդէս Հեն-
րիկոսի վրայ լուր առնուլ) Ըսէ ինձ, բարի

ծեր, դու շատ կը սիրես Հենրիկոսը... այն-
պէս չէ՛:

Դաւ. — Խոտ շատ:

Հոփք. — Ուրեմն կը յուսամ որ պիտի ուզենաս
անոր վրայ տեղեկութիւն տալ ինձ:

Դաւ. — Ո՛հ տէր, զալով ասոր՝ չեմ կրնար հա-
ճեցնել զքեզ: Խստութեամբ արգիլուած է ա-
նոր վրայ խօսիլը:

Հոփք. — Ի՛նչ անպէտք անստուգութիւն (կը նե-
տուի նստելու):

Դաւ. — Եթէ գիտնայիր, տէր, թէ որչափ կը
ցաւիմ այս միսիթարութիւնը քեզ զախալուս,
մինչդեռ գիտեմ՝ թէ պարտական եմ քեզ մեծ
բարեգործութեան մը համար: Բայց սիրտ առ,
կենաց մէջ ամէն բան կը փոխուի: Ուրիշ կող-
մանէ, մարդս ճոխացած է միշտ Աստուծո՛ւմէ
բաւական զօրութեամբ աղետից համբերելու,
երբ ուրիշ և հանդարտ է իւր խիղճը: Եւ յե-
տոյ, հաւատա ինձ, որ չարագործները միշտ
չեն յաղթանակեր, և երկինք բնաւ չթողուր
մարդկանց մէջ բան որ անպատիժ:

Հոփք. — Բարի մարդ, իմ խիղճս հանգարտ է.
և բան մը գայն չիայթեր: Տանջանքիս վայր-
կենակը կը մօտենայ, բայց անոր մերձենալը
կը տեսնեմ առանց երկիւղի (քեզանօրի հա-
րուած) Ի՛նչ է այս: Ա՛հ, թերեւս իմ մահուանս
նշանը:

Տ Ե Ս Ւ Լ Ո Ւ Թ Ե Ր Ո Ր Դ

ԳԱՐԲԻԵԼ փախե՛ով՝ որոշէ վրայ շիշ մը և գաւաթ
մը, և վերիկը:

Գաբ. — (Դնելով փախէն խորի ստոյղի մը վրայ).

— Տէր, հիմայ նոր բերին կերակուրդ այս
բնակարանին մէջ: Երբ ուզես երթալ հոն՝ ես
անձամբ կը ծառայեմ քեզ:

Հոփք. — (ակնկալառոյց փախէն վրայ). — Դու,
Գարբիէլ:

Գաբ. — Ի՛նչ ունիս, հայրս, որ այսպէս զքեզ
տրտմամ կը տեսնեմ:

Դաւ. — Ոչինչ, սիրելի, ոչինչ: Սակայն... չեմ
գիտեր ինչու... հոս... սրտիս մէջ... բայց
ոչինչ է: Բանտարկեալին հետ մնացիր, ես
հանդարտութեան պէտք ունիմ: Կ'երթամ
գտնելու Սամուէլը, և իմ սանկիս:

Գաբ. — Այո, հայր իմ. աղէկ ըսիր, Սամուէլը
միսիթարութեան պէտք ունի:

Դաւ. — (Կը նայի Հոփքարտի, կը սղմէ Գարբիելի
ձեւքը և կ'ելլէ շարժով):

Գաբ. — (Չեմ համարձակիր իրեն նայելու: Կը
վախեամ որ հետո բարկացած ըլլայ: Եթէ
բառ մը միայն ըսէր ինձ, իրեն սոքը կ'իշ-
նայի, և կը խնդրէի թողուլ ինձ):

Հոփք. — (Այո, միտքս դրի: Արդէն թէ և յաղթա-
նակէր իմ արդար դատս, ես շուտ կամ ուշ՝
թշնամիներու կառաղութեան զոհ պիտի ըլ-
լայի):

Գաբ. — (Ի՛նչպէս խոռված, տօգոյն, դողողուն
է. կ'ազգէ ինձ երկիւղ, և գթութիւն):

Հոֆը. — (Պէտէք էր թոյն մ'ըլլար իմ կատաւ-
րածս ... և ... տես ո՞վ կը ներկայացնէ ինձ
զայն: Արդեօք ինքը գիտէ՞. ահ, ոչ, չեմ կըր-
նար հաստալ: Գաբրիէլ...)։

Գաբ. (խոր ծանկիր իջնալով)։ — Այն բարերարս,
գու ըսելու վրայ ես ինձ...

Հոֆը. — Ոչինչ: Ես քեզ յանդիմանութիւն մը
չեմ ուզիր տալ:

Գաբ. — Կուտայի հս բոլոր արիւնս սգատելու
համար գընդ, և հիմա ալ կու տայի առանց
վարկենք մը վարանելու: Բայց ինչպէս...

Հոֆը. — Ելիր, սիրելի: Ըտէ ինձ, ինչո՞ւ կու
զաս ընձեռելու ինձ այս օգնութիւնս, որ ես
քեզմէ չխնդրեցի իսկ. ինչ կայ այս շինին
մէջ:

Գաբ. — Կրեկորի՞ բերել տուած գինի:

Հոֆը. (բառերը ծանրացնելով)։ — Գինի՞...
Կրեկորի՞ն... և ուրիշ բան չէ՞:

Գաբ. — Կերակուրը, ինչպէս կ'ըսէի, սենեակը
տարուեցաւ:

Հոֆը. — (Է՛հ ոչ, անմեղը չկրնար ինձ մահ
տալ): Գաբրիէլ, հասիր է ժամը՝ որ ես փո-
խարինեմ քու գորովալիք խնամքներուդ, զոր՝
իբրեւ պահապանս՝ ցուցուցիր ինձ:

Գաբ. — Ո՛հ, տէր, ես ուրիշ բան չըրի, բայց
եթէ սորաք հորդմանը հետեւիլ, և թէթեւակի
երախտագիտութեան պարտքը կատարել:

Հոֆը. — Այն օրէն կը գընդ ճանչցայ՝ գու կ'ազ-
դես ինձ գորովագու՞թ սէր մը, և չեմ ուզեր
որ լինեայ այս քեզ համար առանց արդեան.
որովհետեւ մեծ փաստ կ'ըլլար, որ այնքան հա-
մեստ և սիրուն միջոցի՞ր որ կը զարգարեն
գընդ, թաղուած մնային, կամ նոսմանային
օր մը այս աղիտաւոր բնակարանիս մէջ:

Գաբ. — Այն, զբաղդաբար պէտք եմ բոլոր
կենանքս հոս անցընել:

Հոֆը. — Դու կ'ընես սակէ, Գաբրիէլ, գու
կ'ընես սակէ: Տուր ինձ գրելու կարենորքը
(կը մտտեանայ ստոյիկակի գրելու համար):

Գաբ. (վարակալութեամբ կարեւորութեամբ
աւանդու համար):

Տ Ե Ս Ի Լ Ի Ն Ն Ե Ր Ո Ր Դ

ՍԱՀԱԻ ԲԱՆԱԿՈՎ Խորը եղած դռնը, և վերիկը:

Սահ. (գլուխը հանելով)։ — Գաբրիէլ, Գաբրիէլ
(քովը վագրելով) Ըտէ, առանց պապը գընդ
սենեակուն՝ չե՞ս կրնար տանել գիտ որ հայ-
րիկս տեսնեմ:

Գաբ. — Ո՛չ, սիրելի, վասն զի բանալին իրեն
թովը չէ: Եւ ուրիշ կողմանէ, կը բարկանայ
մեզ: Գինս, զնս, Սահակս, այս տեղ չես կըր-
նար կենալ (կ'ուզէ դրկիչ, և Հայքարտը զինքը
կ'արգելու):

Հոֆը. — Կեցի՛ր: Այս այն տղան չէ՞ որ երէկ
տեսայ այն նաւավարին տանը մէջ՝ ուր հիւ-
րընկալուեցայ:

Սահ. — Այո տէր, իրեն տղան եմ: Է՛հ աղէկ
կը յիշեմ գընդ: Այնչափ վախ ունեցանք, երբ

բռնեցին գընդ... շատ լացինք, շատ... Բայց
գու ալ, ո՞չ ինչպէս տխուր ես. ուրեմն բան-
տարկեալ ըլլալը շատ գէշ բան է:

Հոֆը. — Այո, զաւակս, բայց աւելի գէշ է եթէ
յանցատուր է: Անուշդ կարծեմ Սահակ է:

Սահ. — Այո, տէր:

Հոֆը. — Ազնիւ Սահակ, առ քեզ այս մատնիս:
Ես զայն անձէ մ'առի՞ որ ինձ մեծապէս սի-
րելի էր... առ, և խոտացիր որ միշտ քովդ
պիտի պահես:

Սահ. — Միշտ: Ո՛հ ինչ աղուոր բան է. ինչպէս
կը փայլի, Գաբրիէլ, նայէ՛:

Գաբ. — Բաւական է այսչափ, հիմա զնս, վասն
զի կ'ընա՞յրը կը սրգոյրի:

Սահ. — Բայց նայէ այն պարտքը ինչ ընծայ
տուաւ:

Գաբ. Աղուոր է. պահէ՛: Հիմա զնս:

Սահ. — Դու ալ միշտ գիտ կը վճռես, իբրեւ
թէ մէկուն գէշութիւն մ'ընէի:

Գաբ. — Վերջապէս հնազանդէ՛:

Սահ. — Է՛հ, կ'երթամ, կ'երթամ. բայց այս
ազնիւ պարտին ձեռքը կ'ուզեմ նորէն պազ-
նել (կը դաւանայ համարաշնորհ Հոֆքարտի
ձեռքը, և կը մեկնի վագրելով):

Հոֆը. (կը պատրաստուի գրելու, յետոյ կանգ
կ'առնու, վար կը դնէ գրիչը և կը դաւանայ
յառաջակողմը)։ — Բաղդը գիտ թշուառ բըռ-
անելի բան ինչ որ աշխարհի մէջ կրնայ ըլ-
լալ մարդ, կամ եղած ըլլալ երես: Ես միայն
եմ երկրիս վրայ: Ընտանեքս մարած, և ա-
նունս գրեթէ մոռցուած: Վայ, վայ, որդեակ
իմ, աշխարհի մէջ վշտագնեալ մարդուն իսկ
արդ, դու որ ցտակից եղար ինձ թշուառու-
թեանս մէջ, որ այնչափ առատաձեռնեցիր ինձ
գրեթէ որդեկական ծառայութիւններ, որ եղիր
իմ վերջին օրս իմ սփոփանքս: Դու զոքազ-
գութեամբ կորուսածիս տեղը բռնէ:

Գաբ. — Ե՛ս, տէր:

Հոֆը. — Հայրենիքէս տարագրուելէս առաջ, յա-
ջողեցայ Էտիմուրիկի մէջ բարեկամի մը քով
աւանդել գումար մը՝ որ միշտ անվթար մնա-
ցած է իւր ձեռքերներուն մէջ. Կը պահէի ես այս
գրամս իբրեւ նուիրական աւանդ մը, յուսա-
լով որ օր մը, դիպուման, և իմ խուզարկու-
թիւնս պիտի գտնել տայիկ ինձ... ունայն
հոգ... անօգուտ աղօթք... մինչև վերջին կա-
թիլը խմելի թշուառութեանց բաժակին մէջ:

Գաբ. — Կ'աղաչեմ, մի յուսահատութեան մատ-
նել գընդ:

Հոֆը. — Կացո և հառաչանքս լինցուցի: Գու-
մարը, որուն կ'աղա կը խօսիմ, քուկը է, բոլոր
քուկը է այս վայրկեանէս:

Գաբ. — Ի՞նչ կ'ըսես:

Հոֆը. — Այսպէս կրնաս թողուլ պաշտոն մը,
որ քեզի համար չէ:

Գաբ. — Ո՛չ, տէր, ի՛նչ է ըսածդ: Այս աշխար-
հս մէջ գու գընդ միայն զբաղող կը կար-
ծես. բայց քու թշուառութենէդ զատ կան ու-
րիշ անագորոյն աղէտներ: Ո՛ր ք, տէր, զբժ-
բաղողներ, ոչ ոք պիտի ուզէ միայնիլ իմ
իւր բաղդին հետ. ըլլալով ես խեղճ որբ մը:

Հոհր. — Ո՞րք:

Գար. — Յայտնի է. չեմ ալ գիտեր թէ որուն որդին եմ, և ոչ թէ իմ ծնողքս դեռ կ'ապրին:

Հոհր. — (Աստուած մեծ): Բայց քու հայրդ այն բարի ծերը չէ՞:

Գար. — Ո՛հ, ոչ. ինքն անոր հայրն է՝ որ մեծ վտանգէ մը ազատեց զիս, և ճեռու իմ պատճառաւ:

Հոհր. — (Ի՞նչպէս կը բարբախես, ով իմ սիրտ): Գար. — Ըսէ՛ հիմա, տէր, ըսէ՛, եթէ էր համարձակիս, որ աշխարհիս մէջ միայն դժբաղդը դնէ ես:

Հոհր. (դողդողուն ձայնով). — Հանէ՛ զիս, ով մանուկ, հանէ՛ զիս ուրեմն այս մահագոյծ անկուրթեան: Անուշդ ի՞նչ է:

Գար. — Գաբրիէլ:

Հոհր. — Ո՛հ, ոչ, ընտանեացդ անունը:

Գար. — Չեմ գիտեր. Գիտունի՞ թէ Միկլուտի զոնկին մէջ ծնած եմ, և թէ այն գիշերն յորում զոնկին վրայ յարձկեցան և կրակ տուին, զիս ազատեց Դավիթ որդին: Գուցէ իմ ծնողքս ճեռած են:

Հոհր. — Քանի՞ տարուան էիր այն տուն:

Գար. — Երեք տարուան:

Հոհր. (նկողմնորոշ ձայնով և արոտի մը վրայ իյնալով). — Ա՛հ, ամէն բան կը յարմարի, թերևս իմ գաւազն է:

Գար. — Ո՛հ արդար երկինք. կը նուազի: Ի՞նչպէս օգնեմ իրեն: Չեմ համարձակիր մարդ կանչելու... Ա՛հ, այս գիշեր իրեն ոյժը կը կազդուէ (կը վազէ չիչև և գաւաթն ասնկոյտ Գիւնին կը լցնէ և կը մտնցնէ բռնաւարած գաւաթը Հաիքարտի շրթանը) խմէ, խմէ, աղէկ կ'ընէ:

Հոհր. (հեղդիկը կը գտնէ, աղաղակ մը կը փրցնէ, և ստիկմամբ կը սեղ գաւաթը). — Ո՛հ եղիկել (ոտը ցատկեղով):

Գար. (գարկուրած ետ քշուելով). — Ի՞նչ կայ:

Հոհր. — Ի՜նձ կու տաս այն գաւաթը...

Գար. (շփարած). — Քեզ, զքեզ զօրացնելու համար:

Հոհր. — Ի՞նչ սարսափելի բան: Ո՛րչափ խիղճդ պիտի զարնէ:

Գար. (գարմացած). — Ո՛հ Աստուած. խիղճս: Ի՛նչ մը չեմ հասկնար:

Հոհր. — Ինքրիմէջ դուրս ելած եմ. (համառօտ հանգիստ) (Այս ուրեմն իմ գաւազն, և ինչպիսի՞ տունն: Ա՛հ, ծածկեկը իրմէ աղետներուն մեծացունը: Չըլլայ բաժանորդ անհուն արահաւորքին՝ զոր կը կրնմ ես, և զգիտայ, որ հայրապապս ըլլալու մօտ էր):

Գար. — Ինչպիսի՞ սաստիկ հեքեր կը շարժեն իւր կուրծքը: Ո՛րչափ արցունք կը թափեն իւր աչուքներն... և ի՞նչպէս իմ մարմինս կը դռն: Ի՞նչպէս իւր առջևը սիրտս կը տրտիէ:

Հոհր. (ընդհակար րեղիկունքներէն յետոյ՝ կը մտնուայ Գարիիէի, ձեւոր կը բռնէ, և կոշ լայ սառստիպակ). — Ըսէ՛ ինձ, ըսէ՛, Գաբրիէլ... Եթէ հայրդ գտնէիր, ի՞նչ կ'ընէիր:

Գար. — Ամէն բան, ամէն բան:

Հոհր. — Եւ եթէ իրքը թշուառ մ'ըլլար:

Գար. — Ամէն հնարք կը փնտռի՞ իւր տառապանքը թեթեւեղելու համար, և բաղդաւոր կը կոչէի զիս իւր քովը գտնուելու համար:

Հոհր. — (Ի՞նչ զգացման ազնուականութիւն): Երևակայէ որ գտեր ես, ի՞նչ կ'ընէիր:

Գար. — Կը բռնէի իւր ձեռքը, և գլխուս վրայ դնելով. Որքնէ՛ զիս, ով հայր իմ, կ'ըսէի իւրեն, ինչպէս մայրս կ'օրհնէ զիս իւր անմահական օթնահէն:

Հոհր. (հեղդիկէ դուրս բազուկները կտրկաւած դեպ ի գաւաթը). — Այս որդեակ իմ, որդեակ իմ:

Գար. (դողդողով հիացմամբ). — Ի՞նչ կ'ըսես դու:

Հոհր. (հանդարտելով). — Այսպէս կ'աղաղակէի հայրդ՝ եթէ իմ դիպաւածիս մէջ գտնուէր:

Գար. — (Այս աղաղակը բոլոր իմ հոգիս վեր ի վայր բրաւ):

Հոհր. — (Տամ իրեն՝ մեռնելու մօտ հայր մը՝ ինձ հետ զինքը գերեզման քարշելու համար: Ո՛հ լռէ՛, լռէ՛):

Տ Ե Ս Ի Լ Տ Ա Ս Ե Ե Ր Ո Ր Դ

ԳԱՌԹ և ՎԵՐԻՔԵՐ

Դաւ. — (հեղիկունք դուրս, դանդաղելով, կը յասայի). — Թողուցէ՛ք զիս, Թողուցէ՛ք:

Հոհր. — Ո՛հ Դաւիթ...

Դաւ. (կը դողդող և իրեն առջև կը վազէ). — Ի՞նչ ունիս, հայրս:

Դաւ. (նրելով գիւնը). — Թող զիս դու ալ: (Աս Հաիքարտէ) Տէր, կ'աղաղակէ, պատասխան տուր ինձ. այս մասնիկ որ քու ձեռքդ ելաւ՝ ճշտ. կից ունեցար:

Հոհր. (յուսահատ լրումով). — Ի՜մս է:

Դաւ. — Բայց այս կենդանագիրքը:

Հոհր. — Վախճանած մօրս է:

Դաւ. — Ո՛հ երկինք... չըլլաւ արդեօք:

Հոհր. — Իւր ձեռքարտու որդին եմ:

Դաւ. — Ի՛նչ որդին: Ի՞նչ կ'իմանամ: Ա՛հ, սիրատուն անէս, Թող որ ծունկերդ գրկեմ:

Հոհր. — Ելի՛ր, բարի ծեր, և ըսէ՛ ո՛վ ես դու:

Դաւ. — Տէր, ես Դաւիթ Ժաքիստին եմ, հօրդ զոնկին մէջի հին բնեւորապանը:

Հոհր. — Իսկ այս պատանեակը քու զաւակդ է:

Դաւ. — Այո, տէր, ո՛չ, ո՛չ, իմ գաւազն չէ՛ քու որդիդ է:

Հոհր. — Ի՞նչ կ'ըսես... Ա՛հ, ես արդէն զինքը ճանչցեր էի. ճշմարիտ է արդեօք:

Դաւ. — Այո, զքեզ չեմ ուզեր խաբել: Գաբրիէլ զրկէ՛ հայրդ:

Գար. — Ո՛հ, իմ սիրելի հայրս. ո՛հ անանկալ երջանկութիւն:

Հոհր. — Ինչպիսի՞ ուրախութիւն կը յորդէ սիրտս: Որդեակ, որդեակ, իմ... Ասկայն ըսէ, Դաւիթ, ի՞նչպէս ազատեցիր զինքը:

Դաւ. — Ես չեղայ, այլ իմ խնցի որդիս Կաբոյոս: Կաբոյոս եղաւ, որ այն անաւոր գիշերը՝ յանդգնեցաւ մտնելու զոնկին մէջ որ կը

կործանէր, և ազատել խեղճ մանկիկը: Մինչդեռ սակայն կը դառնար ազնուագին աւանդողն, հրացանի գնդակէ մը զարնուեցաւ: Հագիւ ժաւստնակ ունեցաւ տղան ինձ տալու, ըսելով՝ թէ ով է, և հոգին տուաւ:

Հսիք. — Ո՛հ, գո՛ւաղդ պատանի: Եթէ կարենայի վարձատրել այնքան հաւատարմութիւն, Գար. — Մենք գ՛նայրը կը վարձատրենք, հաւելով այս արհաւիրքներէն դուրս:

Հսիք. — Այո, ուզածդ ըլլայ, Գաբրիէլ:

ՏԵՍԻԼ ՄԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԿ

ԹՈՄ, լորս զինուորք, և վերիւնք:

Գար. — Ահ, պապս, սիրելի պապս, կորսնցըւնելու ժամանակ չկայ, ես իմ հօրս քովն եմ. բայց պիտի կորսնցնեմ քիչ տեսէն, եթէ չազատես զինքը: (Սոսկմամբ) Սոսկա... Գիտցի՛ր... որ այն բաժակին մէջ...

Հսիք. — Այո, Գաբիթ, այն բաժակին մէջ թոյն կայ, և ինձ կու տար...

Դաւ. (քսումամբ). — Ահ, նենգող մարդասպաններ: Դակաօրեայ կենաց ունիմ. բայց պիտի չդատապարտէք զիս տեսնելու իմ գեր սիրելիներուս կոտորածը: (Յաժ ճայնով) Ես պիտի ազատեմ քեզմով իմ հին տըրոշս որդիին:

Թոմ. — Ահ մատնիչ, ահ չարագործ (յառաջելով պահապաններով):

Գար. (պատսպարելով գշտիքարտ). — Ո՛հ Աստուած: Իմ հայրս:

Թոմ. — Գէշ ժամանակ ըսիր: Զինուորներ:

Դաւ. (դժուարաւ սուրբ հանկելով). — Վատաւ սիրտ: Ծեր եմ... բայց մինչև վերջին արինս զինքը պիտի պաշտպանեմ:

Հսիք. (Դաւթի առջը սանկելով). — Ինձ, ինձ այն երկաթն: Պիտի մեռնիմ գէթ վրէժս առած:

Թոմ. — Վազէ՛ մէկը կրեկորին իմաց տայ:

Գար. (յաջող յիշողութեան մը աղաղակով). — Ո՛հ Երկինք, դու կը թելադրես ինձ (կը յիշատարանակներ, կը վազէ ստոյին, կ'առնու մէկը և կը յարձկնի Թոմի վրայ որ սառնէ մացեալ կը գտնուի, կը դնէ զայն կոշորքին): Զարժի՛ր, ապա թէ ոչ կը սպաննեմ գո՛ւգ, Հսիք. — Ո՛հ զաւակս:

Թոմ. — Ոգնութիւն:

ՏԵՍԻԼ ԵՐԿՈՏԱՍԱՆԵՐՈՐԿ

ԼԵՐԿՈՐ և վերիւնք:

Կրեկ. — Ո՛հ զայրոյթ, կատարուած չե՛ն իմ հրամաններս: Ուրեմն ամենքէն մատնուած եմ: Ի՛նչ Հենրիկոս արդէն հորդան տուեր է ի Բլավէրհաւզ, և հոս կը գիմէ՛ յաղթական խայմանի՛ր իւր հետեւորներով:

Հսիք. — (Ո՛հ ցնծութիւն):

Դաւ. — (Ո՛հ հրճուանք):

Գար. — (Ո՛հ բաղդ):

Կրեկ. — Մի՛ ուրախանաք, ո՛վ նենգաւորներ, իմ կործանմանս վրայ, որ գծե՛ղ ազատելու թշնամին հասնիլէն առաջ, վրէժս առնելու ինձ միջոց չի պակսիր: Հապա զօրականներ:

Գար. — Ո՛չ ոք չարժի, ապա թէ ոչ կը սպաննեմ:

Հսիք. — Ո՛հ որդեակ իմ:

Դաւ. — Ահ անաստիք, անաւաստի յաղթականներն (միևնդեա կրեկորի զինուորներն յարձկնելու վրայ են Գաբրիէլի, Դաւթի և Հսիքարտուի վրայ, Հենրիկոս կ'երկէ կատաղած իրեններով վահագոյն զօրութեամբ, ձեռքերին ջաշերով. Պատկեր ընդհանրական):

ՏԵՍԻԼ ՎԵՐՋԻՆ

ՀԵՐԿՈՐԿՈՍ, ԶԻՆՈՐԵՔ, ՅԱԿՈԲ, ԳԻՐԿ, ՍԱՄՈՒԷԼ, ՍԱՆԱ և վերիւնք:

Հեն. — Զօրացի՛ր, բարեկամ. յաղթութիւնը մերն է: (Այն Հսիքարտ) Բարեկամ, գրե՛ղ ազատեցի՛ չիմա գո՛հ եմ:

Ալեկընք. — Ո՛հ ուրախութիւն:

Հեն. — Հսիքարտոս, բարեկամներ, եկէ՛ք ամէնք նիդ իմ այս ծոցս: Ուրախացի՛ր, բարեկամ, հուսկ ուրեմն քու արդար դատը յաղթանաւ կեց:

Հսիք. — Ահ, ես այս բերկրապատար ցնծութեան առջև չեմ դիմանար: Հոս նշանակուած էր իմ թշուառութեանցս վերջ մը: Հայր իմ, սիրելի որդեակ, ոհ այո, շնորհակալ ըլլանք Երկինք, և աւարտենք գեղեցկագոյն բարեկամութեան մէջ մեր կենացը վերջին տարիները:

ՎԵՐԿՈՐԵ Հ. Ա. ԳԱՍԳ.

ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՐՈՒՍԾԸ

Քառու Պիանքէղդի տեղակալը անվհե հեր շեշտով գռչեց իւր զինուորներուն:

— Պատսպարուեցէ՛ք:

28 հարիւրորդամեղը տրամագծի բացուածքով՝ ուրարձակ մարտկոցին՝ չորրորդ թնդանօթի ծառայող զօրականները՝ իսկոյն քաշուեցան ամրոցիկի կողերուն՝ զրահապատ թաքստոցներուն մէջ:

Թշնամիի գիծէն արձակուած ահռելի ուժեր՝ մթնոլորտը սոսկալի շառաչիւնով, անաբեկիչ գոռումով կը ցնցըր եղբրական գալուստ մը գուժելով: